

dotyky slovenské

ročník XIV číslo 8 august 2009

cena: 18 Kč/0,6 €

Pohoda bez pohody

(str. 3)

Slováci zo sveta v Maďarsku

(str. 4-6)

Festival ako mozaika

(str. 19-20)

Ester Šimerová - Martinčeková

(str. 24)

Levoča svetová

SPISOVATEĽ ALBERT ŠKARVAN PRE SLOBODU DUCHA

Na konci januára 1869 – pred 140 rokmi - sa v Tvrdošíne na Orave narodil lekár, spisovateľ a prekladateľ Albert Škarvan. Táto verejnosť menej známa, ale zaujímavá, individualistická osobnosť našla na istý čas zázemie v Tolstého filozoficko-kresťanskej etickej koncepcii, ktorá hlása nenásilie a nepretržité mravné sebazdokonaľovanie, inak povedané zásadu neodporovania zlu násilím. Neskôr sa Škarvan vo svojom diele venoval slovenským národným a sociálnym problémom, prekladom a esperantu. Okrem iných preložil necenzurovaný Tolstého román, ktorý vďaka Dušanovi Makovickému, tiež tolstojcovci a lekárovi tohto ruského génia, vyšiel po slovensky ešte skôr ako v ruskom vydaní.

Po maturite študoval Albert Škarvan medicínu v Budapešti, Prahe a v Innsbrucku. V roku 1895 začal pracovať ako lekár v Košiciach, v rokoch 1896-1897 žil v Rusku - v Jasnej Polane,

Petrohrade a v Moskve v blízkosti Tolstého. Potom pôsobil v Anglicku a vo Švajčiarsku. Po návrate na Slovensko v roku 1910 bol lekárom v Dolných Teranoch, v Bánovciach nad Bebravou, Liptovskom Mikuláši a od roku 1919 v Liptovskom Hrádku, kde 29. marca 1926 zomrel.

Na štúdiách v Prahe spoznával život jednotlivých vrstiev pražskej spoločnosti, ale aj prejavy politického, národného, literárneho a kultúrneho pohybu, začal hlbšie uvažovať o zmysle života i svojho podielu v ňom. Práve v rokoch pražského pobytu sa formovali mnohé črty Škarvanovej osobnosti. Nespokojnosť a vnútorné duševné napätie viedli k jeho premene, ktorú neskôr opísal v štúdiu, takzvanej vnútornej biografii „Moja premena“, ktorú zanechal v rukopise. V Literárnom archíve Matice slovenskej je v rukopise uchovaná aj ďalšia významná, historicko-sociologicko-psychologická štúdia „Slováci“, v ktorej zaujal kritický postoj k štátu, cirkvi, národnému útlaku.

V Tolstého filozofickej koncepcii, spočívajúcej v neodporovaní zlu násilím, v návrate k jednoduchosti, k prvotnému kresťanstvu a k mravnému sebazdokonaľovaniu človeka hľadal Škarvan východisko zo svojich vnútorných problémov. Po čase ju revidoval, nastalo v ňom isté uvoľnenie, a intenzívnejšie sa začal venovať slovenským národným a sociálnym problémom. Láska a obdiv k Tolstému Škarvanovi však ostali. Aj pod vplyvom tolstojizmu a vďaka svojej individualistickej osobnosti sa stal pacifistom, odmietol nastúpiť na vojenskú službu, za čo ho perzekvovali a väznili. Jeho ďalšie významné literárne práce sú jeho osobné spomienky – „Vlastný životopis“, ktorý vyšiel v Prúdoch v roku 1926 a „Zápisky vojenského lekára“. Škarvan v ňom vyjadril pacifistické idey a filozofické i osobné postoje k spoločenským, sociálnym i národným problémom.

Dielo Škarvana ukázalo nové tendencie modernej slovenskej prózy, preto ho časť literárnej kritiky vysoko hodnotila (napríklad aj František Xaver Šalda). Veľa času venoval Albert Škarvan prekladaniu, najmä diela Leva Nikolajeviča Tolstého. Okrem románu „Vzkriesenie“ preložil aj menšie práce Gorkého, Turgenjeva, Čechova, Dostojevského a viaceré práce Guy de Maupassanta. Preklady uverejňoval na Slovensku a v slovenskej tlači v Amerike. Venoval sa aj esperantu a do slovenčiny preložil gramatiku Ludwika Zamenhova „Základy medzinárodnej reči esperanto“ (1907). Škarvanov rozporuplný život sa stal podnetom viacerých literárnych diel. (hh)

Z MÝŠLIENOK ALBERTA ŠKARVANA

„Mne nešlo o slobodu zovňajšku, o slobodu tela môjho, ktorá je jednako nemožná, mne šlo o slobodu ducha. Po istý čas môžu byť krídla sokolove zviazané bez toho, že by on následkom toho nejakú škodu utrpel; keď ich ale necháte pridlho zviazané a žinku ešte viac zaťahujete, nevyhnutne nastúpi mŕtvica, krídla ochrnú a sokol prestane byť sokolom, premení sa na tvora, ktorým každá sliepka pohŕda. Čo je sokol bez krídel? Čo - človek bez slobody?“

...

„Príde čas, a možno je už tu, keď húfmi ľudia pochopia tie jednoduché veci, ktoré ja som pochopil, a húfmi budú sa zriekať vojenskej služby v mene svojho svedomia, v mene ľudskosti, ktorá nedovoľuje mordovať seberovných. A nielen vojakmi nebudú chcieť byť ľudia, ale ani otrokmi v akejkoľvek podobe, a bude to dobre nielen pre nich, ale pre všetkých ľudí, nielen pre otrokov, ale i pre otro-

károv, lebo výhodnejšie je žiť ľuďom v pokoji a láske, trebárs jednoducho, než uprostred bohatstva a rozkoše pozerieť iných a sami byť pozeranými. V hlbine duší našich všetci túžime po kráľovstve lásky a spravodlivosti, a preto ono prv či neskôr nastane...“

UKÁŽKA Z TVORBY:

„Teraz chcem ale o inom rozprávať. Často mi kládli ľudia, otázku, že čo vlastne primälo ma k takému radikálnemu činu, k takému kriklavému protestu proti vojenčine, čím vlastne, vraj, zasiahol som do samého organizmu štátu a celého spoločenstva? V odpovedi na túto otázku väzí skutočne podstata môjho odkazu, preto chcel by som zovrubnejšie na ňu odpovedať.

„Askéta, religiózny fanatik,“ hovorili a mysleli si mnohí.

Ale ktorý askéta žije tak, ako ja som žil po celý môj život? Nikdy som neutekal od ra-

dostí života, naopak: túžil som po nich, a nakoľko som mohol, ukázal som tiež svoju túžbu. Túžba po šťastí, možno povedať, bola mojou charakteristickou známkom. Táto neuhasiteľná, vrodená túžba po šťastí vlastne priviedla ma, hoc cestami svetských radosť, v ktorých uspokojenia nenachodil som, k pravému prameňu života, o ktorom je povedané: Kto máš smäd, prídi a pi. Teda asketizmus mi bol cudzí, ako je on vôbec cudzí slovenskému človeku.

A akýže som ja religiózny fanatik, keď nehľadám, nepropagujem, nikomu nenanucujem, skôr v sebe tajím, než by som na rínok vynášal svoje presvedčenie? Inovercov a nevercov nielen nestránim sa, lež práve medzi nimi trávim svoj vek, nemútenosť a neutrálnosť ceniac si v ľuďoch predovšetkým. V záležitostiach viery a presvedčenia iných ľudí som vždy skôr náklonný k prílišnej ústupčivosti a delikátnosti, ako to býva u všetkých fanatikov.“

Zápisky vojenského lekára, 1920

Z PRÍSLOVEČNÍKA LEKÁRA

Juraj Čelko sa narodil roku 1948 v Bratislave. Detstvo a väčšiu časť života prežil v Trenčíne. Medicínu študoval na Lekárskej fakulte Univerzity Karlovej v Hradci Králové. Po promócií pracoval desať rokov ako vojenský lekár. Záujem o urgentnú medicínu ho priviedol do služieb na anesteziologicko-resuscitačné oddelenie a do pozemnej i leteckej záchranej služby. V roku 1982 nastúpil ako lekár do kúpeľov v Trenčianskych Tepliciach, kde v rokoch 1990–2006 pôsobil ako riaditeľ. Je autorom poviedok, fejtónov, článkov so športovou tematikou a kníh „Človek v živote“ (1999), „Môj svet a ja“ (2001), „Náš život v prísloviach“ (2002). V tomto roku mu vyšla ďalšia kniha fejtónov „Z príslovečníka lekára“. Úvod k nej napísal významný slovenský spisovateľ Tomáš Janovic.

ČEL/K/OM ŽIVOTU ALEBO NEZDVORILÝ ÚVOD

Juraj Čelko má v tejto knihe veľa skvelých fejtónov. Dovoľte odcitovať z jedného, ktorý ma očaril už svojím nadpisom: Vedz, kedy treba bubnovať a kedy tancovať.

„V krajinách ďalekého Východu má zdvorilosť väčšiu tradíciu ako u nás, nie vždy to však musí byť prínosom. V jednej učebnici akupunktúry som sa dočítal, že v starej Číne si kat a odsúdený do posledného okamihu vymieňali zdvorilé komplimenty, dokonca na vzájomnú zdvorilosť sa nezabúdalo ani pri mučení.“

A hneď som vedel, ako začnem svoj úvod. Nezdvorilo. Čiže pravdivo.

Aj v tomto fejtóne pracuje Juraj Čelko metódou, ktorú by som nazval – čel/k/om k životu. Život je totiž najlepší scenárista, dramaturg, režisér i herec, akých nosila a bude nosiť zem. Život je skrátka Shakespeare non plus ultra (ako by povedali Stredoslováci). Stačí len zaznamenať, čo nám život ponúka. Problém je l e n v tom, že musíme vedieť, a k o zaznamenať, čo nám ponúka už spomínaný Shakespeare non plus ultra. Čiže život.

Ako to robí Juraj Čelko? Úprimne a šarmantne, tak ako vo fejtóne. Vedz, kedy treba bubnovať a kedy tancovať. Dá slovo príbehu, ktorý v Japonsku zažil Bohdan Warchal, a vypointuje ho už v úvode.

Juraj Čelko pracuje totiž s dvoma pointami. S jednou (netradičnou) v úvode a s druhou (tak, ako sa patrí) v závere. Ano, Juraj Čelko hrá s otvorenými kartami. Úvodnou pointou nám prezradí, úprimne a šarmantne, prečo si vybral práve toto príslovie.

Aj preto nezdvorilo chválím Juraja Čelka.

Nemohol si vybrať lepšieho spoluautora, ako našich múdrych predkov. Ich príslovie sú také bystré, také vtípné, také metaforické a tak presne miera do terča, že sa pýtam: kam sa, dočerta, podel múdry autor našich prísloví?!

Želám Jurajovi Čelkovi, aby pokračoval v písaní svojich úprimných a šarmantných fejtónov – potrebujeme poznať nezdvorilú pravdu o sebe.

Tomáš Janovic

ZVEDAVOSŤ KRÁSE ŠKODÍ

Nikdy som nechápal, prečo by mala zvedavosť škodiť kráse. Vzájomnú súvislosť týchto na prvý pohľad odlišných hodnôt som si uvedomil až počas jednej služby. Na anesteziologicko-resuscitačné oddelenie zavolať večer kolega z chirurgie, že im priviezli pacienta s fraktúrou spodiny lebečnej. V prípade, že sa potvrdí krvácanie do mozgu, bude potrebovať pacienta pripraviť na trepanáciu. Anamnéza bola stručná. Dvadsaťpäťročný väzeň sa pre očami dozorca rozbehol proti stene, narazil do nej hlavou a zostal nehybne ležať. Privolaný lekár si všimol, že má v uchu krv, čo je pri úrazoch hlavy najčastejší prejav fraktúry lebečnej spodiny, spojenej s krvácaním do mozgu. Pacienta ihneď previezli na chirurgické oddelenie. Na röntgenovej snímke lebky nemusí byť fraktúra zachytená

a počítačový tomograf nemocnica ešte nemala. Neurologické vyšetrenie nepotvrdilo príznaky útlaku mozgového tkaniva krvácaním, tie sa však môžu postupne vyvíjať. Krvácanie do ucha bolo jednoznačné. Pacienta preto prijali na pozorovanie na pooperačnú izbu, ktorá pozostávala z dvoch miestností. Službu mali dve sestry. Pri ukladaní pacienta na posteľ naraz do hry vstúpil dozorca a povedal, že ho bude strážiť, pretože im už raz veľmi mazane ušiel. Prisunul si k posteli stoličku a jednu ruku pacienta pripútal železkami k posteli. Jeho správanie sa všetkým zdalo komické. Služba prebiehala pokojne až do chvíle, keď dozorca premohla únava a na chvíľu zavrel oči. Keď ich otvoril, uvidel prázdnu posteľ, z ktorej viseli železka, a časť, v ktorej mala byť pacientova ruka, bola otvorená. Sestry boli pri pacientovi vo vedľajšej miestnosti a nič podozrivého si nevšimli. Nastal poplach, intenzívne

hľadanie, pacient sa však bez stopy vyparil. Vtedajšia Verejná bezpečnosť sa postarala o rozšírenie jeho popisu aj s fotografiou pomocou masmédií, ale náš nezodpovedný pacient bol proti „odhaleniu“ dlho imúnny.

Chytili ho až o niekoľko mesiacov v Karlových Varoch, kde si vraj dobre užíval. Vtedy sa zistilo, že všetko nafilmoval. Krv v uchu dostal od spoluväzňa, ktorý si pustil žilou a skok proti stene mal natrénovaný tak, že náraz stlmil rukami. To však v to ráno po jeho úteku ešte nik netušil. Príhoda zo služby sa rýchlo rozšírila, pretože zamestnanci pri príchode do práce si nemohli nevšimnúť uniformovaných mužov, pobežujúcich so psami po nemocnici. Zvedaví mladí chirurgovia sa hneď išli pozrieť na pooperačnú izbu, aby videli železnú putá visiace z posteľe. Najzvedavejší z nich chcel vyskúšať, aký je to pocit byť pripútaný k posteli. Kým prtláčal zápästie na vnútornú plochu otvorenej časti železok, jeden kolega sa zozadu natiahol a ozvalo sa hlasné cvaknutie. Všetkým zamrzol úsmev a mladému chirurgovi sa zrazu zrútil svet. Nik ho nevedel vyslobodiť a na zavolanie uniformovaných odborníkov už nebol čas, pretože o chvíľu začne primár vizitu. Zúfalo sedel na zemi s jednou rukou pripútanou k posteli a mal len jednu istotu – primár mu to nedaruje. Namiesto prípravy na vizitu tu robí nemiestnu show.

Keď vošiel primár aj s celou suitou podriadených, vyzeral ako kôpka nešťastia. Pohľad na neho bol však taký smiešny, že primár sa miesto očakávaného hromobitia usmieval. Po skončení vizity povedal sestrem, že má zavolať do basy, aby si prišli po tie putá, sekundára však podľa možnosti nech mu nechajú. Vo väznici mali asi iné problémy, pretože putá na chirurgickom oddelení ich veľmi nezaujímal. Po opakovaných intervenciách prišli až poobede. Zrejme to bol dostatočne dlhý čas na uspokojenie nezvyčajnej zvedavosti škodiacej jeho kráse.

STRACH MÁ VEĽKÉ OČI

Až do večera bola služba na záchranke pomerne pokojná – jeden infarkt a bezvedomie na nádraží. Asi o hodinu nás poslala dispečerka k mužovi

postihnutému akútnou psychózou. Z ulice sme sa dostali na nádvorie, kde bolo niekoľko prízemných domov. Najbližší z nich upútal moju pozornosť. Všetky svetlá boli rozsvietené, okná rozbité, vchodové dvere von z pántov. Vo vnútri pobehoval do pol pása vyzlečený muž a v oboch rukách držal kuchynské nože. Mohol mať niečo vyše tridsať. Nevšimol si ma napriek tomu, že sa obrátil k oknu, pred ktorým som stál.

Ticho sme sa vytratili na ulicu a zavolali verejnú bezpečnosť. Bol to nevyhnutný postup: lekár pichal injekciu pacientovi pevne fixovanému policajtmí, ktorí v kritickom prípade mohli použiť slzotvorný plyn. Sestra mi podala tampóny, škrtidlo a striekačku s prostriedkom na utlmenie. Pri vnútrožilovom podaní preparátu sa spánok dostaví rýchlo, už po malej dávke. Injekcia sa však musí podávať pomaly, pretože pri rýchlej aplikácii hrozí zástava dychu a prudký pokles tlaku. Pri podaní do svalu sa podávajú podstatne vyššie dávky, útlm sa dostaví oveľa pomalšie, nijaké riziká však nehrozia. Nemohol som vedieť, či sa mi pacientovi podarí trafiť do žily, tak som si pre istotu pripravil dávku ako pre vnútrošvalovú aplikáciu. Príslušník VB sa nedovolal hliadky, a tak sa podujal riešiť situáciu sám.

Na ulici pribúdalo zvedavcov. Prvý vošiel dnu môj ochranca v uniforme, potom ja. Keď ho zbadal pacient, vyrzil s nožmi proti nemu. Môj anjel strážny sa zvrhol a s obuškou v ruke sa dal na útek. A s ním aj sestra, sanitkár a ošetrovateľ, takže som zostal so svojím klientom sám. Zatlčil ma k múru a oznámil, že ma zabije, lebo som ho chcel uspať a odviešť do nemocnice. Bol spotený, zakrvavený, prudko dýchal a gestikuloval rukami, v ktorých zvieral nože. Mal som strach. Začal som ho presviedčať, že niečo také by ma nikdy nenapadlo. Len som videl, že je trochu nervózny, a preto som mu chcel pomôcť injekciou na upokojenie. Jeho dych sa postupne spomaľoval a nakoniec sa podvolil, že si dá pichnúť injekciu do žily. Ak však na prvýkrát netrafím, tak ma zabije. Po nasadení škrtidla mu nabehla nádherná žila, hneď som trafil. Zatlčil som na piest. Bola to úžasná úľava po takom dlhom napätí v strachu o život.

Neuvedomil som si, akú dávku mám v striekačke, a bez rozmýšľania som mu celý jej obsah vstrekol do žily. Hneď

mi došlo, akú hlúposť som vyviedol. Ešte som ho stihol zachytiť, ako padal v bezvedomí na zem, nože padli vedľa neho. Pacient nedýchal, a o jeho tlaku som si tiež nemohol robiť ilúzie. Začal som s dýchaním z úst do úst. O chvíľu mi sestra podala ambuvak na umelú ventiláciu. V dave, ktorý ma obklopil, sa objavil nielen strážca zákona, ale aj pacientova matka, ktorá vykrikovala, že som ho zabil. Ak ho nepreberiem, má asi pravdu. Nikto pred súdom nepochopí, prečo som urobil takú chybu. Čas ubiehal neuveriteľne pomaly. Medzitým pulz na periférii začal byť dobre hmatateľný. Pacient nereagoval na žiadne podnety, tak som sa rozhodol, že mu zavediem kanylu do priedušnice. Keď som laryngoskopom nadvihol mäkké podnebie, naraz zadával a začal dýchať. Mal som chuť ho vyobjímať. Previezli sme ho do nemocnice. Nemohol som zaspáť, stále som videl pred sebou tie veľké nože. Ospalý som prišiel ráno na poradu. Primár mi hneď vynadal, že som sa hral na hrdinu – pacient bol nesvojprávny a mohol ma zabiť. Snažil som sa mu vysvetliť, že som mal strach, ale pre dlhé vedenie som nestihol utiecť. Nepustil ma k slovu. Rezignovane som sedel a počúval, aký som nezodpovedný hazardér. Primárova verzia sa rýchlo rozšírila a nik sa nedal presvedčiť, že som nemal v úmysle dobrovoľne riskovať život. Keby len vedeli, ako som sa bál!

DOBRÝ SUSED NAJLEPŠIA OHRADA

Na zasadaní Zväzu európskych kúpeľov sme sedeli po večeri s predstaviteľmi českých a poľských kúpeľov. Práve sme preberali dejiny Európy v dvadsiatom storočí, keď si k nám prisadla zástupkyňa kúpeľov z Estónska. Chvíľu nás počúvala a potom sa pridala k rozhovoru v ruštine. Trochu ma to prekvapilo, dovtedy som ju počul rozprávať len po anglicky. Diskusia bola v plnom prúde, keď sa k nám priblížil Simon. Tento usmievavý Angličan po oficiálnych rokovaní rád vyhľadával spoločnosť, kde sa dozvedel dobrý vtíp alebo veselú historku. Rozhovor bol však vážny a nikomu sa nechcelo ho prerušiť a prejsť do angličtiny. Simon si ticho sadol a pozorne počúval, až sme ho prestali registrovať. Asi po štvrthodine nevydržal a s rozžiarenou tvárou vstúpil do rečníckej prestávky zvolaním: „Toto je fantastické, každý z vás hovorí iným jazykom a predsa si rozumieme. Ani neviete, ako vám závidím!“ Bolo to prekvapujúce zistenie štyridsaťročného Angličana s dobrým postavením, že niečo také je na kontinente možné. Určite hneď po návrate tým ohúri všetkých vo svojom klube. Aj ja som si po prvý raz zreteľne uvedomil, že narodiť sa v krajine s iným ako svetovým jazykom môže mať svoje výhody. Po krátkom školení o slovenských jazykoch, ktoré si Simon vykoledoval, sa niekto z nás opýtal Estónčanky na vzťah mladých ľudí k ruštine. Povedala, že jej deti sa učia angličtinu a ruštinu, pretože je potrebné sa pozeráť dopredu.

Staré krivdy sa nedajú vygumovať, ale nedá sa na nich stavať ani budúcnosť. Teraz im už komunizmus nehrozí. Ak by sa hrali na urazených a styk s Ruskom obmedzili na minimum, sami by sa poškodili. V súčasnosti sú vzájomné styky výhodné pre obidve strany a komunikácia bez jazykových bariér je pre malé krajiny výhodou. Dobré susedské vzťahy sa nebudujú na emóciách, je to predovšetkým otázka zdravého rozumu. So záujmom sme si vypočuli jej postoj, ktorý pohladil dušu.

Ubezpečili sme sa, že ak si Estónčania dokázali vytvoriť pozitívny postoj ku krajine, odkiaľ sa dožili toľkých krív, nemali by sme sa obávať o vzťahy v strednej Európe, kde v novodobej histórii takéto krivdy nikto nezažil. Len si treba dať pozor, aby nám to politici zase nepokazili...

Spomienky možno písať v rôznej podobe. Denník, klasická memoárová práca, rozhovor či epistolárna forma. Keď som minulý rok čítal v časopise OS úryvok z pripravovaných rozhovorov Vlada Petrika s Vladimírom Barboríkom, hneď som sa potešil. Neraz som Vladovi pri našich stretnutiach hovoril, že by mal napísať svoje spomienky a vydať svedectvo o dobe a ľuďoch. Veľmi sa mu do toho nechcelo, veď sa hovorí, že na Slovensku sa každý s každým pozná a každý na každého niečo vie, a preto je nemožné napísať dobré spomienky. Ale nie je to pravda. Pri poslednom stretnutí mi povedal, že čoskoro rozhovory vyjdú. Názov je taký proustovský, ale skutočnosť je iná. Prvý Petrikov súbor literárnych kritik sa volá „Hľadanie prítomného času“. Nemyslím si, že by „Hľadanie minulého času“ mala byť ostatnou Petrikovou knihou. Veď nám dlhuje ešte „Tajné dejiny slovenskej literatúry“. Ale naspäť k predstavovanej knihe. Je vedená formou dialógu dvoch rovnocenných partnerov. V slovenskej literatúre to nie je nič nové. Známe sú rozhovory Júliusa Vanoviča s Alexandrom Matuškom, alebo Stanislavy Chrobákovej a Pala Lukáča s Pavlom Bunčákom či v posledných rokoch viaceré rozhovory Jána Štrassera.

Tohoročný osemdesiatnik Vlado Petrik sa narodil sa 1. marca 1929 v Liptovskom Trnenci v rodine murárskeho majstra a roľníka. Gymnaziálne štúdiá absolvoval v Liptovskom Mikuláši, pokračoval štúdiom slovenčiny a literárnej vedy na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Pôsobil ako vedecký pracovník v Ústave slovenskej literatúry. Ako li-

terárny historik sa systematicky zaoberá skúmaním slovenskej literatúry v dvadsiatom storočí, najmä tvorbou medzivojnových autorov. Zvlášť veľkú pozornosť venoval dielu Ladislava Nádaši-Jégého. Je autorom mnohých štúdií a esejí, ktoré uverejnil vo viacerých knihách. Editorsky sa podieľal na vydávaní diela Jána Smreka, Andreja Plávku, Martina Rázusa, Rudolfa Jašíka, Mikuláša Gaceka, Alexandra Matušku a ďalších spisovateľov. Je spoluzostavovateľom dvojzväzkového výberu modernej slovenskej novelistiky „Čas medených tvárí“. Novými pohľadmi prispel do prác „Biele miesta v slovenskej literatúre“, „Slovenská exilová literatúra po roku 1945“ a „Umenie v službách totality“.

S takmer o dve generácie mladším literárnym vedcom, kritikom a redaktorom Vladimírom Barboríkom v rozhovoroch zmapoval svoj život, ale aj spoločnosť, v ktorej sa pohyboval a vyslovil sa k mnohým udalostiam svojho života a doby. Z rozhovoru dvoch britkých posudzovateľov vznikla veľmi pútavá kniha. V knihe vystupujú osobnosti literatúry, politiky a verejného života. Vladimír Petrik je vtipný, veľa som sa z knihy dozvedel a motivuje ma pozrieť si iné knihy a príležitostne, keď sa s ním uvidím, sa na niektoré veci spýtať. Len jedno by som chcel vedieť čo najskôr. Na strane 161 píše: „Husák nielen trpel ako väzeň, ale snažil sa urobiť pre Slovensko viac ako ostatní. Aj v podmienkach diktatúry.“ Ozaj by som chcel vedieť, čo urobil pre Slovensko...

Vojtech Čelko

VLADIMÍR PETRÍK

HĽADANIE MINULÉHO ČASU

OTÁZKY VLADIMÍR BARBORÍK

ÚRYVOK

Nerád som chodil do budovy ÚV; vzbudzovala strach. Trónila tam ako Kafkov zámok. Keď som tam išiel prvý raz, mal som malú dušičku. Po čase som zistil, že aj tam žijú ľudia. Vždy ma však potešilo, keď mi do toho niečo prišlo. Obyčajne mi „prišiel do toho“ Juraj Špitzer, ktorý býval na Križkovej ulici, kadiaľ som chodil ráno do onoho „bieleho“ domu (mimochodom, platil ma ústav, na ÚV som bol len prepožičaný). Dosť často som Špitzera videl v otvorenom obloku fajčiť. Vtedy ma zavolať hore do bytu, zdvihol telefón, zavolať Šalgovičovú sekretárku (Májekovej a Maňákovú) a zahlásil: „Tu plukovník Špitzer, dajte mi generála Šalgoviča. Súdruh Petrik nemôže prísť, lebo má v ústave dôležitú schôdzu.“ Potom sme celé doobedie „kecali“ o všetkom možnom. Spomínal som, že Špitzer bol mojím ručiteľom pri vstupe do KSS, kam som vstúpil najmä pod jeho vplyvom. Na previerkach roku 1970 sme obaja svorne zo strany vyleteli. Myslím, že to bolo historicky spravodlivé. Často si naňho spomínam, pretože sa s ním dobre diskutovalo na akúkoľvek tému. Mal rozsiahle vedomosti (pochopiteľne, aj manká), ale impo-

noval mi spôsob jeho uvažovania, vždy videl veci z iného zorného uhla ako ja a to bolo inšpirujúce. Mal aj svojský humor, neprichádzal do rozpakov, keď mu niekto položil neobvyklú otázku. Kedysi koncom 70. rokov som ho stretol na ulici (musel odísť po previerkach z ústavu) a opýtal som sa ho, či si ešte stále myslí, že revolúcie sú – ako nás to učil – lokomotívami dejín. Nepoprel sa, ale dal myšlienke opačný zmysel: „Áno, ale ťahajú dejiny dozadu.“ Škoda, že už nie je medzi nami.

So Špitzerom som mal od začiatku priateľské vzťahy. Keď som nastúpil do ústavu (október 1954), sedel som s ním v jednej miestnosti. Ako starší ma do všeličoho zasväcoval. A nielen do literatúry. Za dôležité pokladal medziľudské vzťahy (vtedy sme im hovorili súdružské). Varoval ma, aby som sa nezaplietol s kolegyňami, pretože to komplikuje pracovné pomery. Nemal som to v úmysle, vtedy tam boli len dve. Pokiaľ ide o literatúru, práve vtedy mu vychádzala monografia o Petrovi Jelemnickom. Opravoval korektúry a dosť nadával, pretože rukopis dlho trčal v tlačiarňach a medzitým sa politická situácia menila (monografia vyšla v roku 1955), čo v ideologicky poňatej práci robilo istú

galibu. Nevieam, čo všetko tam opravoval, ale zásadné poňatie (Novomeský kontra Jilemnický) tam ostalo. Špitzer sa „namočil“ do kauzy Novomeský už roku 1951. Známa je jeho brožúra „Proti buržoáznemu nacionalizmu a kozmopolitizmu – za vyššiu ideovosť slovenskej literatúry“. Žiaľ, v nej nielen vecne odsúdil Novomeského a jeho názory na literatúru, ale vložil do nej veľkú dávku emocionálneho rozhorčenia. Novomeský bol uňho „dohadzo-vač neuskutočiteľného sobáša socialistickej literatúry s úpadkovou literatúrou zahŕňajúcej buržoázie“. Takých konštatovaní je tam veľa, ba vlastne celá publikácia je z nich zložená. Keď Novomeského prepustili z väzenia, Špitzer chodil za ním do Prahy (Novomeský robil v Památníku národného písennictví) a prakticky sa usiloval odčiniť to, čo svojimi vystúpeniami zapríčinil. Jeho zásluhou sa Novomeský presťahoval do Bratislavy a potom nastúpil do Ústavu slovenskej literatúry SAV. Špitzer však nič z toho, čo predtým povedal, neodvolal. Keď som mu o tom hovoril, vždy sa nahneval a kategoricky vyhlásil: „Napíš ty!“ Keď som však o tom napísal (v rámci spomenutej štúdie o literatúre päťdesiatych rokov), hneval sa.

??????????

Príde čas, a možno je už tu, keď húfmi ľudia pochopia tie jednoduché veci, ktoré ja som pochopil, a húfmi budú sa zriekať vojenskej služby v mene svojho svedomia, v mene ľudskosti, ktorá nedovoľuje mordovať seberovných. A nielen vojakmi nebudú chcieť byť ľudia, ale ani otrokmi v akejkoľvek podobe, a bude to dobre nielen pre nich, ale pre všetkých ľudí, nielen pre otrokov, ale i pre otrokárov, lebo výhodnejšie je žiť ľuďom v pokoji a láske, trebárs jednoducho, než uprostred bohatstva a rozkoše požírať iných a sami byť požíranými. V hlbine duší našich všetci túžime po kráľovstve lásky a spravodlivosti, a preto ono prv či neskôr nastane...”

„Mne nešlo o slobodu zovňajšku, o slobodu tela môjho, ktorá je jednako nemožná, mne šlo o slobodu ducha. Po istý čas môžu byť krídla sokolove zviazané bez toho, že by on následkom toho nejakú škodu utrpel; keď ich ale necháte pridlho zviazané a žinku ešte viac zaľahujete, nevyhnutne nastúpi mŕtvica, krídla ochrnú a sokol prestane byť sokolom, premení sa na tvora, ktorým každá sliepka pohŕda. Čo je sokol bez krídel? Čo - človek bez slobody?

...

Príde čas, a možno je už tu, keď húfmi ľudia pochopia tie jednoduché veci, ktoré ja som pochopil, a húfmi budú sa zriekať vojenskej služby v mene svojho svedomia, v mene ľudskosti, ktorá nedovoľuje mordovať seberovných. A nielen vojakmi nebudú chcieť byť ľudia, ale ani otrokmi v akejkoľvek podobe, a bude to dobre nielen pre nich, ale pre všetkých ľudí, nielen pre otrokov, ale i pre otrokárov, lebo výhodnejšie je žiť ľuďom v pokoji a láske, trebárs jednoducho, než uprostred bohatstva a rozkoše požírať iných a sami byť požíranými. V hlbine duší našich všetci túžime po kráľovstve lásky a spravodlivosti, a preto ono prv či neskôr nastane...”

Učiteľia - chránené osoby

Nad'a Vokušová

Nechcem sa ani trochu týmto svojím úvodníkom pasovať do mentorskej role, ktorú so sebou už takmer celú históriu ľudstva prináša istý vek a rozdiely medzi jednotlivými generáciami, ale určite mi dáte takmer všetci za pravdu, že disciplína v súčasných školách dost' výrazne, povedzme, zneistela. A nielen disciplína, ale najmä správanie sa žiakov či študentov k svojim pedagógom. Isteže, keď sa dívame na staré české filmy typu „Škola základ života“ a mnohé ďalšie, uvedomíme si, že v tom čase bola disciplína a úcta

nejakým darom. A čo s tým urobí učiteľ? To by mu vedenie školy dalo, keby sa nejako dotkol (opäť nemyslím fyzicky) potomka ich sponzora! A zrazu sa ukazuje, že žijeme v časoch, v ktorých akosi viac potrebujú ochranu pedagógovia než deti...

Na Slovensku už tento problém vyriešili. Veľmi podrobne a myslím si, že v tomto prípade aj zodpovedne, sa mu venovali poslanci. A predstavte si, že priznali slovenským pedagógom štatút chránenej osoby. Za útoky na učiteľov teda budú páchatelom hroziť vyššie tresty ako doteraz.

Počíta s tým nový zákon o pedagogických zamestnancoch. Zvyšuje sa totiž počet napadnutí pedagógov aj zo strany rodičov, ktorí sú napríklad presvedčení, že si ich dieťa zaslúžilo lepšiu známku. Ako som už poznamenala, postavenie chránenej osoby teda zabezpečí, že v prípade napadnutia učiteľa bude uložená vyššia trestná sadzba než doteraz.

Tento zákon tiež predpokladá aj zvýšenie plátov učiteľov a nový systém ich odmeňovania. Zvýšenie miezd asi o desať percent sa však dotkne iba tých učiteľov, ktorí majú druhú kvalifikačnú, po novom atestačnú skúšku. Prijal sa teda nový kreditový a motivačný systém pre učiteľov, ale tým sa teraz priveľmi konkrétne nechcem zaoberať. Novú normu už podpísal aj slovenský prezident a začne platiť od novembra.

Ministerstvo školstva pôvodne žiadalo pre učiteľov štatút verejného činiteľa, ktorý však neprešiel. Ten totiž mal po prvé zároveň sprísniť tresty aj pre pedagógov v prípade ich pochybenia a mohlo by tak hroziť, že by túto možnosť zneužívali rodičia školákov. Okrem toho, verejný činiteľ je osoba, ktorá by mala meniť veci verejné v rámci výkonu svojej činnosti a uskutočňovať závažné rozhodnutia, napríklad v oblasti legislatívy. Učiteľom však nebola zverená akákoľvek verejná moc, a preto nie je opodstatnené ich postavenie ako verejných činiteľov. To znie celkom logicky.

V súčasnosti podľa našich zákonov medzi chránenými osobami patria deti, tehotné ženy, chorí ľudia či osoby závislé od páchatela... Je naozaj na hlboké zamyslenie sa, kam sme to dopracovali,

keď sa do takejto skupiny dostala celé roky vysoce cenená profesia. Ved' si uvedomme, kto boli vari na každej dedine najväčejší ľudia: farár, lekár a učiteľ. Keď išiel niekto z detí študovať na učiteľa, bola veru na to hrdá celá rodina. Dnes, som o tom presvedčená, nesie súčasná rodina najväčšiu vinu na tom, že štát musel začať učiteľov ochraňovať zákonom...

KADE DO KANADY?

Do Kanady sa teraz musí z Prahy cez Viedeň. A možno cez litvínovské sídlisko Janov. Namiesto vtipov, ako sa povie po rómsky ďaleko (odpoveď je Ottawa), musíme sa zamyslieť, kam sme to dopracovali, že som po eurovolbách povinný zo svojich daní prispievať na Robotnícku (Dělnickú) stranu, organizujúcu pochody s atmosférou medzi stredovekým pogromom a nacistickým pouličným násilím. Že tomu okolitý dav tleska rovnako ako protiprávnym exekúciám sociálnych dávok v Chomutove či inde. Že Národná strana chce vysielat' predvolebné spoty o „konečnom riešení cigánskej otázky“. Že do Kanady emigrovala už aj rozhlasová redaktorka Anna Poláková s celou rodinou a mala najpádnejší dôvod - nevyšetrené násilie proti jej manželovi a hrozba násilím proti synovi.

Možno sa protirómske nálady ešte vyostria - ved' kvôli ich emigrácii majú všetci Česi víza. Lenže tým situácii nepomôžeme, iba ju zhoršíme. Situácia potrebuje pomoc v podobe účinnej pozitívnej diskriminácie, ktorá je prípustná, ak prispieva k odstraňovaniu a nie vytváraniu rozdielov a ak je dočasná. A kľúčové slová sú podľa mňa tri: tolerancia, vzdelanie a trpezlivosť. Je to beh na dlhú trať. Isteže môže mať a iste u mnohých Rómov má emigrácia do Kanady a predtým do Veľkej Británie ekonomický motív v podobe štedrého sociálneho systému. Aj tak sa však musíme pýtať, prečo Rómovia v Británii nájdu prácu a pracujú. Tu nie. Tu je každé miesto zrazu obsadené, keď sa zo záujemcu vykluje Róm...

Ja môžem do Kanady stále bez víz. Na slovenský pas. Je to jedna zo vzácných príležitostí, keď má moje dvojité občianstvo nielen citový, ale aj praktický význam. Je to však paradoxne aj tým, že Rómovia v osadách na Slovensku či na košickom sídlisku Luník IX nemajú taký majetok a vzdelanie, aby mohli na emigráciu do Kanady pomýšlat'. Časovaná bomba tiká aj tam, a o čo možno tichšie, o to zlovestnejšie...

Vladimír Skalský

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOHNÝ

žiakov k učiteľom ešte na úplne inej úrovni, ako v našich študentských rokoch. Je pochopiteľné, že dnes môžeme ťažko od mladých ľudí žiadať, aby sa pri pozdrave pred učiteľom hlboko ukláňali alebo sedeli celé hodiny s rukami skríženými za chrbtom, ale elementárna slušnosť by sa i naďalej vyžadovať mala. Ved' napokon, povedzme si pravdu, dovolili by sme si v našom detstve nielen že drzo odvrátať učiteľovi, ale dokonca ho i slovné napadať či nedajbože mu nadávať vulgárnymi výrazmi? A to sa, ako tak počúvam, na našich školách v súčasnosti nie zriedkavo deje. Ibaže, čo s tým? Učiteľia dnes žiaka prakticky nemôžu nijako potrestať (nemyslím tým, pochopiteľne, fyzické tresty, ale v podstate akékoľvek) a deti sa skôr vyvršujú na nich. Nehľadiac už na to, že mnohí rodičia radšej, než aby svojho miláčika donútili riadne sa učiť a vstúpenovali mu určitú úctu k jeho vyučujúcim, zasponzorujú školu

Novela jazykového zákona

Prezident Ivan Gašparovič podpísal novelu jazykového zákona, ktorú kritizujú nielen predstavitelia maďarskej menšiny na Slovensku, ale aj Európsky parlament. Novela od septembra sprísňuje dohľad nad spisovou slovenčinou a umožní pokutovať previnilcov až do výšky 5 000 €. Pokutovať by sa malo už po prvom písomnom upozorení od ministerstva kultúry. Štátne orgány, orgány územnej samosprávy a verejnej správy budú povinné aktívne ochraňovať štátny jazyk. Napríklad pamätníky, pomníky a pamätné tabule, ktoré obsahujú text v cudzom jazyku, budú musieť mať aj slovenský ekvivalent. Cudzojazyčný text musí byť napísaný menším alebo rovnako veľkým písmom ako text v štátnom jazyku. Či text vyhovuje, musí dať stavebník posúdiť rezortu kultúry. Výnimku na splnenie týchto požiadaviek dostali pamätníky, ktoré boli inštalované pred 1. septembrom tohto roka. Lekári či ošetrovatelia v zdravotníckych a sociálnych zariadeniach v obciach na národnostne zmiešanom území sa smú rozprávať s paci-

entmi a klientmi aj v jazyku menšiny. Národnostné školy musia viesť všetky dokumentácie dvojjazyčne. Do teraz tak museli vypisovať len pedagogickú dokumentáciu. Regionálnym a lokálnym rozhlasom na národnostne zmiešanom území nezaviedli povinnosť vysielat najprv po slovensky, potom v jazyku menšiny, čo požadoval minister kultúry Marek Maďarič. Televízie smú robiť priame prenosy so simultánnym tlmočením do štátneho jazyka. Televízne relácie môžu využívať slovenské titulk, nemusia byť prekladané.

Strana maďarskej koalície (SMK) už začala pripravovať podanie na Ústavný súd SR pre novelu zákona o štátnom jazyku. Maďarský parlament vydal vyhlásenie, v ktorom žiada Slovensko, aby zrušilo novelu jazykového zákona, pretože má negatívny vplyv na maďarskú menšinu, ktorú robil jeho rezort. „Vyhlásenie maďarského parlamentu dokazuje, že maďarská politika viazne v 19. storočí, pretože podlieha predstave, že Maďari ešte stále rozkazujú Slovákom. To ale neplatí ako ani to, aby sa Slováci museli učiť po maďarsky, aby sa dohovorili, alebo aby im boli zrozumiteľné verejne dostupné informácie

na území Slovenskej republiky,“ uviedol Maďarič v stanovisku pre agentúru SITA. Zdôraznil, že maďarská menšina, rovnako ako všetky ostatné národnostné menšiny na Slovensku, má garantované svoje práva. To ale nie je v rozpore s právom všetkých občanov SR bez rozdielu národnosti dorozumieť sa na území Slovenskej republiky vo verejnom styku štátnym, teda slovenským jazykom, povedal minister.

Slovenskí Rómovia a Kanada

Rómovia zo strednej Európy sa v Kanade pokúšali získať azyl už v druhej polovici 90. rokov a mnohí aj pochoдили. Zato pokusy slovenských Rómov utiecť do Fínska, Veľkej Británie, Belgicka a Česka sa skončili neúspešne. Kanada zaregistrovala len 13 žiadostí o azyl od občanov Slovenska od začiatku roka 2009 do konca apríla.

„Keď naši Rómovia zistia, že v Kanade je lepšie, tak tam pôjdu,“ myslí si František Žiga, starosta Bystrian v okrese Spišská Nová Ves. Z 2200 miestnych Rómov mohlo okolo 400 ísť za prácou do Veľkej Británie. Niekoľko desiatok sa už

vrátilo a tých ostatných to možno čaká tiež, ak sa ekonomická situácia zhorší. Z ostrovov si však okrem skúseností donesú aj akú-takú znalosť angličtiny a tá sa im ešte môže zísť.

Českí novinári zistili, že cesty do Kanady sú organizované. Bývalý riaditeľ kancelárie Rady vlády pre záležitosti rómskej komunity Roman Krištof tvrdí, že Rómovia by o azyl nežiadali, keby ich niekto nemotivoval. „Je to sieť ľudí, ktorí si odovzdávajú informácie a z migračného toku im plynie profit. Sú to napríklad zamestnanci mimovládnych organizácií, ktorí pomáhajú novým prichádzajúcim. Je v ich záujme, aby Rómovia emigrovali,“ povedal Lidovým novinárom. Na Slovensku či v Rumunsku to podľa neho „nefunguje tak dobre“. Aby to mohlo fungovať, Rómovia musia mať peniaze. Letenka z Prahy do Toronta pre viacčlennú rodinu stojí desiatky tisíc českých korún.

Väčšina slovenských Rómov žije iba zo sociálnych dávok. „Neuvažujú o tom, že by požiadali o azyl v Kanade, pretože im to nedovolí ich zlá finančná situácia,“ hovorí predseda Únie Rómov na Slovensku František Tanko. Tu majú aspoň istotu, že nejaké peniaze dostanú.

... Rozum zostáva stát'

Júlový dovolenkový zápisník Ďurka Pražiaka

Sedím na kufri a je mi dobre. Bodaj by nie, mám zbalené na slovenskú dovolenku, vidím, že česká koruna si na chvíľu polepšila voči slovenskému euru a kolega Ztohohotový, za ktorého dlhodobejšie zaskakujem v tejto rubrike, naznačuje, že sa mu po nej začína čnieť... Ešte som ani nezačal oddychovať, a už cítim priliv síl. Dobre je mi, skrátka.

Niektorým však dobre nie je. Napríklad Houston má problém, dozvedám sa práve, kozmonautom a astronautom na orbite sa v rakete rozbil záchod. Prekérna turistická situácia. Radšej to ani nebudem ďalej rozmazávať. Kebyže práve nesedím na zbalenom kufri, pripomenul by som astronautom, čo povedal starý pán Armstrong, keď sa mu syn presne pred štyridsiatimi rokmi pýšil svojou slávnou fotkou z výletu na Mesiac: „Chlapče zlatý, takúto fotku som ti mohol urobiť u nás doma za garážou.“ Alebo Hrabalovu radu nenásytným turistom: „méli jste sedět doma na prdeli!“ Ale nepripomeniem, sám odvážne vyrazím vlakom na cesty.

Ani slovenskému premiérovi nie je do spevu. „Dobre sa nemám,“ ťažko si nedávno novinárom na tlačovej konferencii. Že ho bolí za krkom. Nuž, nie je to jednoduché mať na krku krajinu, ktorej prvý premiér po prvej návšteve slovenska sľúbil Slovákom v samostatnom Slovensku, že doženú a predoženú Švajčiarsko. Čas letí, a znepokojení Švajčiari sa začínajú pýtať... Prekérna situácia. Premiér si zrejme nechal predložiť porovnávacie podklady, aby zistil, kde to drhne, a potom nad nimi tak dlho krútil hlavou, až ho seklo za krkom.

*Nuž, musím priznať, že aj ja, hoci chvalobohu nie som slovenský premiér, tu nad niektorými správmi zo Slovenska občas krútim hlavou a bývam akomak zmätený. Napríklad sa mi zdá, že okrem príslušnej maďarskej karty sa čoskoro na Slovensku začne plieskať o politický stôl aj kartou čínskou. Vyšlo najavo, že tajomní čínski muži v čiernom, ktorí (ako som už o tom bol písal minule) počas návštevy čínskeho prezidenta v Bratislave útočili na demonštrantov s protestnými nápismi a jednu protestujúcu dokonca zhodili zo schodov, nie sú diplomati zo susedných krajín, ale členovia Zväzu čínskych podnikateľov s riadnym slovenským občianstvom. Teda Slováci. Slovenská polícia im pri tej názornej demonštrácii všadeprítomnej energie ČCHl ako výsledku dynamického prúde-
nia jin a jang harmonicky asistovala, z čoho usudzujem, že prastaré čínske učenie feng-šuej v podaní školy Pa-Kua a piatich prvkov o harmónii ľudského života a vytvorení šťastného domova sa na Slovensku začína mocne presadzovať aj, takpovediac, po oficiálnej línii. Lebo sa*

dozvedám aj také, že šéf slovenského Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou si podľa učenia feng-šuej začal vyberať zamestnancov. Keď sa ho na to pýtali novinári, nesmeli sa k nemu priblížiť na menej než poldruhého metra, aby mu nenarušili osobnú zónu. Vo svojom úrade vraj má v duchu feng-šuej v zasadačke stôl do veľka, aby tam lepšie prúdili energie a personálne oddelenie mu prijíma ľudí pomocou numerológických výpočtov. Čínska karta skrátka a pa-kua, kua. Už vidím, ako sa jedného dňa niektorý ultranárrodný slovenský politik udrie po čele, zahodí maďarskú kartu a zdvihne zo zeme do ringu hodené čínske paličky: Slováci, vari týmto máme jest' naše svetoznáme národné bryndzové masťné halušky?! A bude. (Mimochodom, 22. júla bude úplné zatmenie Slnka. Hádajte, kam sa na túto udalosť pôjdu pozerat slovenskí vedci? Uhádli ste - do Číny. Je síce pravda, že od nás z Európy by tentokrát asi nič nevideli, ale aj tak...)

Ináč je vraj, ako si tu tak robím posledný pred-dovolenkový prieskum, na Slovensku teraz dobre i zle. Napríklad Bratislava sa stala tridsiatym najdrahším mestom na svete. Je v nej teda dražšie ako v Prahe. Na to nesmiem zabúdať, až sa pôjdem posadiť na kávu niekam pod Michalskú vežu. A pozor, kolegovia turisti! Popíjať pivo z fľašky, či nebudaj niečo tvrďšie, sa dá na námestí už len v Žiline, všade inde v krajských mestách na Slovensku, už je to vyhláškou na verejnosti zakázané pod pokutou.

Dobré je, že chudobných ľudí na Slovensku nepribudlo ani po zavedení eura, ako strašili euroskeptici, stále ich je 11 percent, čiže niečo vyše pol milióna, čo je o percento viac než v Čechách. Pritom bez práce bude v auguste každý ôsmy Slováč, čo je zase zlé. Ale na druhej strane sa na Slovensku v prvom polroku dobre predávali luxusné autá, viac než vlni. Ani jaguáre sa takmer štyri milióny medzi nimi nechýbali. A dobre sa medzi Slovákmi predávajú aj pozemky na Mesiaci od Lunárnej ambasády so sídlom v Nevade. Takýto pozemok vlastní aj bývalý český premiér Paroubek a primátor Prahy Bém. Prečo by Slováci mali zostať v hanbe, však?

Má veru nad čím krútiť slovenský premiér hlavou. Zakázal preto úradom nakupovať v tomto roku nové autá, tlačit' vianočné pozdravy, vizitky, používať na ministerstvách papier, myslím kancelársky, a tlačit' príkázal iba naozaj potrebné písomnosti. Skrátka drakonické šetrenie vyhlásil. Možno s tým mal začať o čosi skôr, už v začiatku svojej vlády, keď si jeho minister financií nechal do kancelárie inštalovať stôl za štvrt' milióna a minister životného prostredia sprchový kút takisto za štvrt' milióna. Nemuselo by ho možno teraz bolieť za krkom.

No nič, majte sa tu dobre, o hodinu mi to ide z hlavnej stanice. Zbohom, Praha, vitajte Tatry! Dovidenia v auguste!

Najvýznamnejší slovenský hudobný festival Pohoda, trinásť ročník ktorého sa konal v polovici júla na trenčianskom letisku, sa skončil tragicky. Silný vietor počas búrky strhol konštrukciu O2 arény, kde boli tri tisícovky ľudí na koncerte hiphopovej skupiny AMO. Na mieste zomrel 29-ročný muž z Piešťan. Ďalší traja ľudia boli veľmi ťažko zranení a v hlbokoj kóme odvezení do nemocne v Martine, Žiline a Trenčíne. Vyše päťdesiat ďalších utrpelo stredne ťažké či ľahké zranenia.

Pohoda na Pohode nebola

MICHAL KAŠČÁK

Vyhlasenie skupiny AMO

Počas nášho koncertu spadol obrovský stan. Počul som krik, nárazy a silný nepríjemný zvuk plápolajúcich plachiet. Strhlo sa to veľmi rýchlo a nečakane. V tej panike si zjavne nikto presne nevedomoval, čo sa vlastne stalo. V silnej búrke sme sa snažili pomáhať ako sa dalo. Môžem iste povedať za celú kapelu, že je nám veľmi ľúto zranených fanúšikov a vyslovujeme úprimnú sústrasť rodinám obeť tejto tragédie.

Opak, rapper z AMO

SNIMKY ARCHIV

Festival organizátori zrušili. „Nevedeli sme si po tejto udalosti predstaviť, že by festival mohol pokračovať,“ povedal hlavný organizátor Michal Kaščák, bývalý frontman neopunkovej skupiny Bez ladu a skladu. Pripustil, že by trinásť ročník fenomenálne úspešného festivalu mohol byť aj posledný.

Časť ľudí organizátorov viní z toho, že festival včas neprerušili a ľudí zo stanov neevakuovali, ďalší naopak vyjadrujú Michalovi Kaščákovi a jeho spolupracovníkom podporu na spontánných akciách. Polícia vyšetruje trestnú zodpovednosť, či už organizátorov alebo ľudí z nemeckej firmy, ktorá vlastnila stan s využiteľnou plochou 2 700 metrov štvorcových s celkovými rozmermi 53 krát 68 metrov.

Evakuácia štyridsiatich tisícoviek návštevníkov trvala hodiny a z parkoviska sa naraz

pokúšalo odísť až šesťtisíc áut. Organizátori začali s evakuáciou areálu takmer okamžite. Aj preto, lebo sa približovala ďalšia búrka. Mesto okamžite poskytlo autobusy, ktoré zabezpečili kyvadlovú dopravu do Trenčína a na hlavnú stanicu a k športovej hale.

Slovenský hydrometeorologický ústav vydal varovanie druhého stupňa pred silnou búrkou. Kaščák dal príkaz stánkárom, aby kvôli búrke stiahli svoje slnečníky, aby sa stiahli aj propagačné bilbordy. Na O2 aréne prikázal dať dolu bočné plachty, aby stan nepodfúklo.

Nakoniec presne to sa stalo. Jitka z Hodonína si pamätá, že silný vietor podfúkol stan a zhodil stredné stĺpy. „Bolo to počas koncertu AMO,“ hovorí asi dvadsaťročný Peter. Zrazu sa stan nafúkol a začali padať stredné puľty. Nič viac si nepamätá.

Zdravotníci mali stanovisko len 150 metrov od zničeného stanu, takže pri mieste nešťastia boli takmer okamžite. Na Pohode bolo v pohotovosti 40 zdravotníkov, štyria lekári a šesť sanitiek. V priebehu ďalších pár minút prišli aj sanitky z trenčianskej nemocnice.

Smutne vyznieva úryvok správy z tlačovej konferencie pred festivalom: *Pohodu na tohtoročnom hudobnom festivale Pohoda v Trenčíne (16.-17.7.) môže ohroziť jedine vietor, povedal na dnešnej tlačovej besede v Bratislave riaditeľ festivalu Michal Kaščák. Tento rok sa totiž festival koná po prvý raz na trenčianskom letisku. „Keby tam bol silný vietor, mohol by ohroziť festivalové stavby. Ale samozrejme, stavby sa kotvia, takže to by musel byť extrémne silný vietor,“ ubezpečil Kaščák.*

Festival slovenskej spolupatričnosti

Vladimír Skalský, (luno)

Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ) organizuje už od roku 2007 pravidelné Dni slovenského zahraničia, vždy v inej krajine. Prvý na rade bol symbolicky Izrael, v Tel Avive a Jeruzaleme sa uskutočnili programy, preukazujúce, že túto komunitu vystaňovalcov považuje slovenský svet za svoju dôležitú súčasť. Na začiatku júla 2009 sa uskutočnili dosiaľ výrazne najlepší korejšie Dni slovenského zahraničia v Maďarsku. Zástupcovia slovenských komunit z desiatky krajín sa zúčastnili na podujatiach v Budapešti, Ečeri, Mlynkoch, Kestúci a Dabaš-Šáre. Delegácia SZSZ rokovala s predsedníčkou maďarského parlamentu Katalin Sziliovou, na záver celej prehliadky sa stretol maďarský premiér Gordon Bajnai s podpredsedom slovenskej vlády Dušanom Čaplovičom. Takýto stručný výpočet síce dokumentuje význam akcie, chýba v ňom však to najdôležitejšie - farebné zážitky a človečina...

Účastníci zo zahraničia vyrazili 2. júla hneď z niekoľkých smerov - väčšina z Bratislavy autobusom, ktorý potom slúžil na všetky presuny po celé tri dni, ďalší po vlastnej ose z juhu, z Rumunska a Srbska, a niekoľkí oneskorení samostatne aj zo západu. V sídle Celostátnej slovenskej samosprávy

v Budapešti účastníkov popoludní privítal jej predseda Ján Fuzik. Oficiálne šlo samozrejme o prijatie delegácie v reprezentatívnom zložení, vedenej autorom tohto článku ako predsedom SZSZ. Atmosféra však bola samozrejme mimoriadne neformálna a družná - napokon Janko Fuzik je súčasne aj tajomníkom SZSZ.

Hoci atmosféra bola neformálna, informácie boli pre účastníkov veľmi zaujímavé, najmä tí zo západu boli šokovaní, čo všetko Slováci v Maďarsku dosiahli, čo vybudovali. Popri predstaviteľoch Celostátnej slovenskej samosprávy a slovenských spolkov, zaujímavé slová zazneli aj od dvoch Slovákov vo významných maďarských vládnych funkciách - zástupcu generálnej riaditeľky Riaditeľstva pre národné a etnické menšiny Úradu predsedu vlády Antona Paulíka a zástupcu riaditeľky Menšinového odboru Ministerstva školstva a kultúry MR Štefana Kraslána. Inšpiratívnym zážitkom bola tiež prehliadka sídla Celostátnej slovenskej samosprávy vrátane ubytovacích či divadelných priestorov.

Všetkých naplňal príjemný pocit, že majú pred sebou nádherný spoločný program, ktorý sa začal hneď vo štvrtok v Ečeri, pokračoval v Parlamente, Mlynkoch a v Kestúci a vyvrcholil na Dni Slovákov v Maďarsku v Dabaši-Šáre.

Ečerská svadba

... je medzinárodný folkloristický hit. Donedávna sa však prezentovala ako rýdzo maďarská. Pravda je celkom iná, o čom sme sa presvedčili hneď prvý večer. V tejto dedine tesne za hranicami hlavného mesta nás pred Ečerským slovenským dedinským domom čakala hudba, kroje, privítanie páleným a mäkučkým svadobným koláčom. Túto dedinu už

mali za stratenú z hľadiska slovenskosti. Avšak mládež sa vzoprela, vytvorila folklórny súbor, učí sa znova po slovensky. Od starých rodičov, ktorí ešte vedia.

Čakala nás svadba so všetkým, čo k tomu patrí - muzikou, tancom, folklórnymi zvykmi, ale aj vynikajúcou hosťinou v stane, pričom jedlá boli pripravené podľa kuchárskej knižky „Takto varila starká“ z pera Kataríny Királyovej a Ondreja Csabu Aszódího. Obaja sa predstavili aj v ďalšej úlohe. Katka ako riaditeľka Slovenského osvetového centra nám v miestnom kroji porozprávala o tom, ako sa na toto územie dostali prvé slovenské rodiny a ako tu dnes žijú ich potomkovia. A vicestarosta obce, predseda miestnej slovenskej samosprávy a Regionálneho spolku Slovákov z okolia Pešti Dolina, Ondrej Csaba Aszódí, vynikajúco zvládol nielen úlohu hostiteľa, ale aj tanečníka súboru. Oboznámili sme sa s históriou chýrnej choreografie Ečerská svadba i s miestnou gastronómiou - už spomínaná kuchárska knižka bola mimoriadne cenným darom všetkým účastníkom.

Po krátkej odmlke sa opäť dostala k slovu dychovka a tanečníci miestneho Folklórneho spolku Zelený veniec, ktorí nebudú v auguste chýbať ani na festivale Jánošíkov dukát v Rožnove pod Radhošťom, a malotarčianskeho súboru Panónia. Predviedli pravú ečerskú svadbu so slovenskými textami v pôvodnom jazyku - miestnom dialekte s prvkami západoa čiastočne i stredoslovenského nárečia. Aby sme sa cítili ako na skutočnej svadbe, na konci vystúpenia zapojili do tanca všetkých, ktorí dovtedy postávali či posedávali pozdĺž krásne obnoveného, tanečníkmi vlastnoručne vybieleného slovenského domu. K autentickejšiemu večeru patril aj už spomínaný stan s prestretými stolmi a svadobnou večerou, spoločný spev a tanec, ako i výslužka, ktorú sme dostali na cestu do Budapešti - pravý ečerský svadobný koláč radostník. A veru, názov to bol veľmi prípadný.

Prísľuby v parlamente

Hospodárska kríza sa nedotkne financovania aktívnych týkajúcich sa etnických menšín v Maďarsku. Aj to bol výsledok rokovania delegácie Svetového združenia Slovákov v zahraničí s predsedníčkou maďarského Národného zhromaždenia Katalin Sziliovou. Hodinové prijatie sa uskutočnilo so všetkými poctami v tak-

zvanej Delegačnej sále maďarského parlamentu, kde kedysi zasadali ministri, a o výsledky sa na tlačovej konferencii zaujímal celý rad médií, prevažne maďarských, vrátane niekoľkých televízií.

Predsedička parlamentu informovala účastníkov tohto historického rokovania - ved' delegáciu Slovákov z toľkých štátov sveta ešte nikdy a nikde neprijala hlava zákonodarného zboru - o cieľoch a úlohách nedávno založeného Fóra národnostných menšín. Podľa slov K. Sziliovovej sice tento zbor nenahradí priame parlamentné zastúpenie menšín, ale dovtedy, kým sa politickým stranám nepodarí nájsť riešenie tohto problému, môže slúžiť ako ďalšia platforma účasti príslušníkov minorít na rozhodovaní procese.

Autor článku ako predseda SZSZ označil systém menšinových samospráv za neobvyklý spôsob napĺňania menšinových práv a vyjadril uznanie výsledkom, ktoré dosiahli Slováci v Maďarsku aj za pomoci Maďarskej republiky. Tiež sa uznalivo vyjadril k zriadeniu Fóra národnostných a etnických menšín v Maďarsku ako komunikačnej bázy na pôde parlamentu. Súčasne však muselo zaznieť, že menšiny by mali mať v Maďarsku v súlade s ústavou aj plnohodnotné parlamentné zastúpenie. Katalin Sziliovová preto požiadal, aby k tomu napomohla.

Členovia delegácie SZSZ ocenili možnosť informovať sa takpovediac z prvej ruky a zaujímali sa o prax v oblasti používania mien v jazyku národností a jazyka vôbec.

Za možnosť stretnutia sa poďakoval aj predseda CSS Ján Fuzík a zároveň poznamenal, že uhorský parlament bol viacjazyčný aj v čase prvého zasadnutia medzi týmito historickými stenami. Ocenil, že vďaka iniciatíve predsedníčky parlamentu na pôde Fóra národnostných menšín sa už v auguste môže rokovať o takých dôležitých otázkach, ako je budúcoročný štátny rozpočet, menšinový zákon a iné aktuálne úlohy.

Nielen za Slovákov vo svojej krajine prehovoril predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku Adrian Miroslav Merka. Ako poslanec rumunského parlamentu odovzdal aj pozdrav od vedenia ich zákonodarného zboru.

Počas celého pobytu v budove Parlamentu, ktorému patrilo dopoludnie druhého dňa, sme cítili, že z historických múrov sála aj naša slovenská minulosť. Po rokovaní sme prijali pozvanie na prehliadku budovy, na výstavbe ktorej na konci XIX. a začiatku XX. storočia pracovali aj tisíce slovenských robotníkov. Dozvedeli sme sa aj to, že Parlament stavali 17 rokov, zabudovali doňho 40 miliónov tehál a rôzneho stavebného materiálu z celého Uhorska. Prvé zasadnutie v tejto symetrickej budove - s dvomi zasadacími sálami pre obe komory zákonodarného zboru - sa uskutočnilo v októbri 1902. Hostia nazreli do zasadacej sály a pozreli si uhorské korunovačné klenoty v kupolovej sieni a striedanie čestnej stráže.

Piliš - z ktorej strany je krajší?

Presne tak znela otázka, o ktorú sa prekárili Katka Királyová a Janko Fuzík. Každý tvrdil, že najkrajší pohľad na tento vrch, najvyšší bod Zadunajska, je

z jeho rodnej dediny. Katka pochádza z Mlynkov, Janko z Kestúca. Mlynky prišli na rad prvé, dorazili sme do nich cez Pilišsku Čabu a Santov. V Slovenskom dome, kde bola inštalovaná výstava Slovensko v 16.-19. storočí, čakali na účastníkov starosta obce József Lendvai a člen miestnej slovenskej samosprávy, predseda Združenia a regionálneho kultúrneho strediska pilišských Slovákov Jozef Havelka. Hoci všetci vieme o spore, ktorý túto obec rozdeľoval, všetko nasvedčuje tomu, že sa riešenie i spoločná reč už našli. Vo dverách nás ponúkli chlebom, soľou a pálenkou a členovia speváckeho zboru pod vedením Kataríny Sívekovej na privítanie zaspievali slovenské ľudové piesne. Do Mlynkov zavítal aj riaditeľ Historického múzea Slovenského národného múzea Branislav Panis a riaditeľ Slovenského inštitútu v Budapešti Milan Kurucz, ktorý mal zásluhu na tom, že výstava mohla po putovaní po Európe - bola

inštalovaná v 40 mestách 16 krajín - pricestovať aj do Mlynkov. Kurátor výstavy - ako inak, presídlenec z Veľkého Bánhedeša - bývalý riaditeľ múzea Pavol Komora sa niekoľkými slovami sa zmienil o výstave, ktorou sa ako jedna z ústredných myšlienok tiahne proces slovenského národného uvedomovania sa. Mlynští Slováci pozvali hostí do kostola, kde ich po zaspievaní pilišskej hymny s bohatou cirkevnou históriou obce a okolia oboznámil miestny farár Kálmán Ackermann. Potom už nasledovala prehliadka pozemku pre nový Slovenský dom. A po krátkom presune priateľská beseda, v ktorej hostia pokračovali v pravej kestúckej pivnici, kde na nich čakali obyvatelia tejto rázovitej obce s najtvrdším slovenským dialektom, aký kde existuje. Svojmu Jankovi Fuzikovi a všetkým účastníkom pripravili fantastický program s piesňami okolo súdkov s vínom a plných stolov.

Deň Slovákov v Maďarsku

Vyvrcholením celého podujatia bol Deň Slovákov v Maďarsku. Obrovský festival, ktorý započal preplnenou dvojjazyčnou ekumenickou bohoslužbou, pokračoval procesiou a kultúrnym programom pod otvoreným nebom, ktorého jedinou tienistou stránkou bol nedostatok tieňa, v ktorom teplota i tak dosahovala 37 stupňov Celzia. No a napokon vyvrcholil veselím na Slovenskom jarmoku, keď v takzvanom Slovenskom dvore obklopenom Oblastným národopisným domom a Domom štrúdlí vyrástli stany, plné špecialít a výrobkov zo všetkých oblastí Maďarska, obývaných Slovákmí.

Najväčší sviatok Slovákov v Maďarsku poctili svojou prítomnosťou premiér MR Gordon Bajnai a podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič. Nechýbali ani ďalšie osobnosti ako slovenský veľvyslanec v Maďarsku Peter Weiss či predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vilma Prívarová a mnoho ďalších. Súčasťou podujatia v Dabaši-Šáre bolo odovzdanie vyznamenani CSS Za našu národnosť, tematický galaprogram regionálnych kultúrnych stredísk Slovenského osvetového centra, výstava Šáranská bábička a bohatý kultúrny program s tanečnou zábavou.

Slovenský vicepremiér Dušan Čaplovič vo svojom slávnostnom prejave uviedol, že Slovenská republika a Maďarská republika sú dnes zvrchované, suverénne štáty a každá je vlastou všetkých svojich občanov. „Oba štáty po historickom spožití sú odkázané na spožitie a spoluprácu tak v súčasnosti, ako aj v budúcnosti. Často len jednotlivci a skupinky nezodpovedných tárajov a pomýlených neprajníkov spoločnej cesty zblížovania a priateľského susedského spolunažívania - blúzniacich o nadradenosti jedného národa nad druhým, o akomsi historickom práve na vlast' - narúšajú normálne a prirodzene sa rozvíjajúce vzťahy medzi oboma našimi štátmi. Brzdia aj naše snahy o toleranciu, vzájomnú empatiu a ľudskosť medzi nami,“ konštatoval podpredseda vlády SR.

Po slávnostných prejavoch sa pristúpilo k odovzdaniu tohoročných vyznamenani Za našu národnosť, ktoré mohli prevziať bývalý šéfredaktor Ludových novín František Križan, učiteľka slovenčiny z Luciny Katarína Völgyesiová Pribišánová a 60-ročná slovenská škola v Békešskej Čabe. Vyznamenaných ako prvý pozdravil spevácky zbor z Mlynkov, nasledoval Tibor Mótýán spievanou modlitbou Staroslovenský Otčenáš a spevácky zbor z Baňáčky mariánskymi piesňami. Kultúrny program prerušil príchod premiéra Gordona Bajnaiho, ktorý si napriek tomu, že v tento deň prebiehal v Budapešti zjazd socialistov, našiel čas a zavítal medzi účastníkov Dňa Slovákov v Maďarsku. Vo svojom prejave, ktorý začal po slovensky, prízvukoval, že menšiny, medzi nimi aj slovenská, obohacujú krajinu. „Maďarsko sa stáva lepším aj vďaka tomu, že v ňom žijú tieto komunity, ktoré si udržiavajú svoj jazyk a kultúru. Vaša minulosť, tradície a sviatky sú organickou súčasťou života Maďarska a to, že tento jazyk je živý, je dôkazom vašej existencie,“ povedal. Vyzdvihol, že slovenská komunita sa

spomedzi minorít žijúcich v Maďarsku vyznačuje svojou aktivitou. Politici sa stretli aj na krátkom rokovaní, nás však zo všetkého najviac zaujímala a fascinovala tá aktivita, o ktorej Gordon Bajnai a vlastne aj Dušan Čaplovič hovorili.

Nasledoval odchod, o deň neskôr ešte veľkolepé celonárodné cyrilo-metodské oslavy, ktoré sú i oslavami Pamätného dňa Slovákov žijúcich v zahraničí na Devíne. Členovia výkonného výboru Svetového združenia Slovákov v zahraničí položili aj kvety k základnému kameňu Pamätníka slovenského vst'ahovalectva v Sade Janka Kráľa v bratislavskej Petržalke. Deväť karafiátov vo farbe trikolóry. Prečo deväť? Už toľko rokov čakáme, kým k základnému kameňu pribudne samotný pamätník. A odkiaľ ten kameň pochádza? Predsa z Maďarska.

• • •

Dni slovenského zahraničia v Maďarsku nastavili latku tak vysoko, že bude veľmi ťažké sa jej aspoň priblížiť, nieto ju ešte prekonať. Napriek tomu zazneli priamo na podujatí tri pozvania - z Poľska, Rumunska a Česka. Máme sa teda na čo tešiť.

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČESKÝ ROZHLAS

ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 2
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Počas Dní zahraničných Slovákov v Maďarsku predstavila Katarína Királyová aj knihu receptov a kuchárskych tradícií tamajších Slovákov, ktorú napísala spolu s Ondrejom Csabom Aszódím. Ponúkame vám z nej jeden z predhovorov, niekoľko receptov v nárečí, ktoré sa v jednotlivých obciach uchovalo a tiež zopár fotografií Veríme, že vás tieto ukážky zaujmú...

Určite ešte žije v spomienkach mnohých z nás vôňa čerstvého koláča, dym v peci z praskajúcej haluziny alebo vôňa prskajúcej masti v kuchyni. Kto by si nepamätal krehký múčnik starej matere, výdatné jedlá zakáľáčiek a stoly tradičných svadieb, ktoré sa ohýbali pod množstvami jedál.

Starodávne jedlá, ktoré sa dedili po stáročia z pokolenia na pokolenie, nadnes upadávajú do zabudnutia, avšak niektoré sa oplatí ochutnať i v súčasnosti pri významných príležitostiach.

Osady v susedstve Budapešti sa znovu osídlili po vyhnaní Turkov z Uhorska koncom 18. storočia slovenskými osadníkmi. Potomkovia týchto osadníkov sa podľa možnosti snažia zachovávať zvyky svojich predkov, respektíve odovzdať ich nastupujúcim generáciám. Pestovatelia tradícií hrdo nosia pestrofarebné kroje, s radosťou vyspevujú zdedené piesne a veselo vyskakujú pri tancoch, ktoré sa naučili od svojich predkov. V mnohých osadách funguje miestno-historická zbierka, kde je predstavená predmetová kultúra predchádzajúceho pokolenia. K pestovaniu národnostnej kultúry patrí aj zachovanie gastronomického dedičstva, pomocou ktorého sa opäť môžu dostať na naše stoly tradičné sviatočné a každodenné slovenské jedlá.

Staršie domáce panie ovládajú ešte spôsob prípravy tradičných slovenských jedál. Pri oživovaní starých slovenských chutí na pomoc nám boli aj slovenské civilné organizácie a samosprávy regiónu. Náš vzťah k slovenskej kuchyni utužujeme i na festivaloch, pri spoločných sviatkoch, akými sú napríklad gerheňový festival v Malej Tarči, kapustníkový festival v Šóškúte, sladká sobota na Ečeri, slovenská zakáľačka v Kerepeši, čemerská slovenská svadba, závinové dni v Šáre, súťaž prípravy slovenských koláčov vo Veľkej Tarči, kde môžeme nazrieť do jedálneho lístka našich predkov.

V záujme toho, aby sa naša gastronomická kultúra stala známou pre širokú verejnosť, staré recepty sme zoradili do jednej zbierky, aby aj nastupujúce generácie a noví osídlenci osád v susedstve hlavného mesta Maďarska spoznali niekdajšie slovenské chute.

Slovensko-maďarská dvojjazyčná publikácia predstaví jedlá nášho kraja, zároveň uvedie osadu, v ktorej bol recept zapísaný a informátora, ktorý nám ho poskytol. Kapitoly sa viažu k sviatočným príležitostiam a kalendárnym zvykom.

Recepty boli zapísané v dvanástich slovenských obciach v nárečí. Takto sa nám podarí do istej miery archivovať aj jazykové dedičstvo, ktoré podáva ucelený spoločensko-historický a národopisný obraz nášho kraja. Výskumný materiál je poznačený blízkosťou hlavného mesta, mestským rázom jedál, taktiež aj asimilačným procesom. V niektorých osadách sa už nedalo recepty rekonštruovať v pôvodnom jazyku. V takých prípadoch sme ich zapísali po maďarsky a uvádzame v spisovnej slovenčine.

Ondrej Csaba Aszódi

Takto varila starká

Paradičková poljefka

(Ečer)

Hranka Józsefné (rod. Raicz Mária, 1929)

Túto polievku podávali ako jeden z chodov slávnostnej večere v Štedrý večer. Katolícke rodiny v deň Adama a Evy sa postili, jedávali bezmäsité jedlá. Počas večere gazdina nesmela vstať od stola, lebo ľud veril tomu, že ak tak urobí, v novom roku sliepky nebudú kvokať.

Suroviny:

1,5 l vody z vyvareného cesta, 1 l mlieka, 7,5 dl paradajkovej šťavy, 1 stredná cibuľa, 2 dl kyslej smotany, mletá (červená) paprika, trošku masti alebo oleja, cukor, soľ

Vivaríme široké cesto a do vodi dáme mljeko, paradajku, cibuľu. Môžeme aj troška sóľ a trošička cukor do poljefki dať a potom naháme poljefku vret'. Trošku masť oteplíme, dáme do toho červenú (mletú) papriku a potom dáme to do poljefki. Tedi dáme aj smotanú a naháme za päť minút vret'. Do hotovej poljefki každí si ošibite bere cesto.

Gerheň

(Malá Tarča)

Pintér Istvánné (rod. Huszka Anna, 1935)

Objelime krumplice, umijeme, poreselujeme (nastrúhame) z najmenším reselovom (strúhadlo). Troška višmíkame a poton dáme g ňemu múku a soľ. do lábaše (kastról) dáme veľa masť a keď je vrelá, tedi načím poklášť do ňej za dobrú hrst' cesto, kervo rozťapkáme. Keď je už červenkavo, obrátime, žebi obidve boke peknje, červenje boli. Dávno len takto robjevali, teraz už dajú doňho vajcja, korenia, cesnak a smotanku, gdo čo kce. Môže sa pject' aj vimast'enej tapše (plech) vrjeni. Pjekli aj takje tenkje ako palačinkí. Dávali g hustim poljovkám.

Suroviny: 2 kg zemiakov, 1 lyžica múky, soľ,

Krampampuli

(Piliš)

Pintér Erzsébet (1943)

Krampampuli pripravovali na Veľkú noc a keď sa schádzalo s kamarátmi.

Suroviny:

0,5 l slivovice alebo terkelice, 15 sušených sliviek, 15 kociek cukru

Pálené položíme do ohňovzdornej mise. Pridáme sušené slivky, tiež kocky cukru a celé pomiešame. Potom to zapálime a necháme niekoľko minút horieť. Po určitom čase oheň sfúkne. Rozlejeme do pohárov na pálenku a ponúkame hostom.

Perkel' s húdeného rebra a s húdenej hlbási

(Veľká Tarča)

Csielka Mihályné (rod. Sipiczki Anna, 1932)

Perkelt varili pri príležitosti návštevy rodiny, na fašiangy a keď sa zišli ženy spoločne vyšívajú.

Suroviny:

údené rebro, údená klobása, 3 lyžice masti, jedna cibuľa, mletá červená paprika, 1 kg kyslej kapusty, 1 strúčik cesnaku, 1 kg zemiakov

Húdené rebra a húdenú klobásu obvaríme vo vode. Keď sa do poli uvarilo, viberjeme z vod'e a hodíme na perkel'. 3 lyžice masti rozpražíme enu cibuľu, posipeme s červenov paprikov a meso na meko uvaríme.

Do tej vod'e, čo sme meso obvarili, hodíme 1 kg kislú kapustu a keď sa kapusta uvarí, zapražíme zo zápražkov: v 3 lyžice masti rozpražíme za 1-2 lyžicu múku, a na drobno posekani cesnak, dáme ešte červenú papriku, podlejeme zo satuďenov vodov, rozmješame a dáme do kapuste záprašu. Ešte raz dáme zovrjet' a už je hotová kapustová poljovka. Solit' ňe načim, lebo je voda dost' slaná! Očist'enje krumpke pokrájame a uvaríme jich v solenej vod'e. Gu perkeltu jich vklad'jeme na taňjer a dáme kňim kislvo (krájanvo).

Kmotričkine rúrke

(Veľká Tarča)

Tóth Mihályné (rod. Tóth Erzsébet, 1941)

Tento druh koláča pripravili pre hostinu na svadbu a ku krstom.

Suroviny: 1 kg múky, 7 žltkov, 3 dl kyslej smotany, 30 dkg masti, 5 dl rumu alebo pol rumovej arómy, mlieko, cukor, 2 dkg droždja, soľ

Múku, žltka, kislí vršok (smotana), masť, rum alebo rumovú arómu a troška v letňom mljeku, do kerihó sme dali za hrst' cukor, položíme drožďe. Keď drožďe višli na vrch, štipku sol dáme a zamjesime cesto. Telko letnvo mljeko dáme, abí sme mekvo cesto dostáli. 3 lokše vivalkame a pokusujeme na lopáre na tenšje ako

malí prst a pokrájame zo zelezkom na 6x9 cm-ve kusí. Každí kus vipražíme v horúcej masti alebo v horúcom oleji. Keď rúrke vychladli, posipeme jich s práškovim cukrom.

„... zase nám to zavařili! Za naše dobré peníze se chceme v Kanadě pobavit, přitom se snad naučit trochu anglicky - teď abychom si kazili zábavu i dovolenou a utráceli čas i peníze cestami pro víza až do Vídně a to všechno kvůli těm nepřizpůsobivým opálenčům...“

Ach, ti cikáni...

Dovedu si představit výkřiky podobného druhu ze strany primitivů typu ‚Čechy Čechům‘, kteří se sotva chtějí učit - anglicky, či jinak - nebo od politických ‚osobností‘, které se s úspěchem vkrádají do horních pater české politiky, když se jim - tak, či onak - podařilo s ‚těmi cikány‘ zatočit doma, na venkovském písečku. Také někteří vyšší politikové, ba i expolitikové by se mohli pokusit přivítat. Taková, co umí poradit Obamovi jak bránit Vladimíru Vladimiroviči v šíření bolševické nadvlády, nebo si dopisují s Barrosou, ač jsou vlastně proti evropské nadvládě. Vyznají se přece na všechny strany, tak jistě poučí i kanadskou vládu, co s českou jinakostí. Kanadčané se holedbají jakýmsi multikulturalismem a lidskými právy, a přitom si neumí vyřešit ani vlastní multi-kulti s francouzskými spoluobčany v Québecu, tak ať to rychle přestanou zkoušet na nás.

Co se to kolem nás proboha děje? Potácíme se z voleb do voleb, ale vybrat si nějak neumíme. Měli jsme zlomyslnou opozici, která ke zhození celého svobodného světa svrhla naši mocnou, majoritní demokratickou vládu, jež tak skvěle a promyšleně ‚řídila‘ celou Evropu a jen tak mimochodem ji entropou na bulharských podřepových záchodech osladila co se dalo. Skoro to vypadá, že jsme se, zcela bez viny, ve svobodném světě rozpustili jako kostka cukru v kafi. Teď nám zase, v letním dusnu a přivalových deštích, přijdou zlí Kanadčané kazit prázdniny. Tak to už si libit nenecháme. Vypadá to, že jsme se, zcela bez viny, rozpustili ve svobodném světě, jako ta kostka cukru. Ve jménu demokracie, spojenci a přátelé, pomozte. To si přece nemůžete nechat libit...

Předchozí řádky jsou ubohým pokusem tváří v tvář skutečnosti shrnout většinu nářků a bolestí, jak je v posledních dnech, měsících a letech vyjádřovala část českých politických osobností, neosobností a novinářů. Jen se obávám, že opravdová skutečnost byla, je a bude poněkud jiná. V dalším textu se omezím na okolnosti související se znovuzavedením kanadských víz pro české občany, jinak by z toho byl blog rozsahu disertační práce a to bych do uzávěry jakékoli periodické publikace nestihl.

Domnívám se, že problém s kanadskými vízy se dá rozdělit na čtyři části, možná že pět. Na politické úrovni je reprezentován vládami obou zemí, na společenské úrovni ideály a jejich naplňováním. Pro detailní studii by přístupovala řada dalších dělení a aspektů, pro potřeby této úvahy si vystačím s jmenovanými.

Takže politika:

Několik dnů poté, co se vízový problém provalil, se zdá, že obě vlády, ač každá v jiném postavení, si počínaly, mírně řečeno, dost diletantsky. Začnu kanadskou stranou, z ní a z její imigrantské a vízové politiky totiž

iniciativa vychází. Nemíním přitom analyzovat oficiální kanadskou přistěhovaleckou, či lidskoprávní ideologii, to je interní věc země a nás se přímo vlastně netýká. Týká se nás ale vízová politika Kanady vůči spřáteleným, ba co víc, spojeneckým státům - a když píší nás, mám na mysli přinejmenším bývalé státy střední a východní Evropy, nyní členy Evropské unie (EU), často shrnovány pod pojem „Nová Evropa“ (NE).

Předeslal bych, že jednostrannou vízovou povinnost (vůči Česku) Kanada naposledy zrušila pouze před necelými dvěma lety a že ani předtím nebyly žádosti české (ano, většinou romské, no a co) populace o azyl masové. Na rozdíl od povolení trvalého pobytu, tedy „povolení usadit se“ je právo azylu definováno podle lidskoprávní situace žadatele a to mezinárodní dohodou. Azyl se poskytuje uprchlíkům především před fyzickou hrozbou, lidem, kteří se musejí obávat rekriminací při případném návratu do vlasti. Z pohledu mezinárodního práva může občan svou vlast opustit a znovu se do ní kdykoli vrátit. Hmotné podmínky života azyllanta si stanoví každá azylová země sama - to opravdu není starost země původu žadatele.

Vízová povinnost ovšem zatěžovala a zatěžuje mnohem více prosté občany „Nové Evropy“ (NE), než by zatížila Kanadany v NE (ti ovšem, kromě tří let mezi dubnem 2001 a květnem 2004 zatížení nebyli a nejsou). Ani nárůst žádostí z Česka v posledním roce nebyl tak obrovský (1 720), že by takový náhlý a striktní krok od spojence vyžadoval a už vůbec ne za takových okolností, za jakých se to stalo. Zaskočit občany spřátelené země přes noc takovým nepřipraveným opatřením a hnát je pro víza do ciziny s odůvodněním, že zřizovat vízové oddělení v Česku by bylo příliš nákladné, je nevidaná arogance, jež si zaslouží tvrdě a otevřeně vyjádřené stanovisko partnerské vlády, byt vlády přechodné a úřednické.

To se ovšem nestalo, naopak...

... a tím tedy přecházím k hodnocení politického postupu české strany. Tvrdit, že česká vláda do poslední chvíle o kanadském rozhodnutí nevěděla bylo velmi mírně řečeno trapné a vůči českému občanu urážlivé a nechutné. Ještě půldruhého dne před zavedením vízové povinnosti český ministr zahraničí tvrdil, že „... nemá žádnou indicii, že by Kanada chtěla víza zavést...“, že se posuzuje možnost zavést jiná opatření a že to vše je díky jasné české pozici a podpory ze strany Evropské komise. Podobně, i když opatrněji, mluvil i předseda české vlády. Ta tvrzení kanadský velvyslanec v ČR marně vyvracel až do doby, kdy to, téměř týden po zavedení vízové povinnosti ministr zahraničí Kohout přiznal, ač se snažil s odvoláním na diplomatický úzus se z odpovědnosti vykrotit.

SNÍMKA: ARCHIV

Tvrzení, že informaci neobdržel písemně a že byl požádán kanadským ministrem přistěhovalectví o mlčenlivost je omluva od zkušeného diplomata a absolventa moskevské diplomatické akademie směšná (to nezmiňuji, abych pana ministra podrazil, naopak, abych zdůraznil, že tato škola má výtečný zvuk a mnoho studentů ze Západu se o přijetí uchází). Argument je také přiznáním, že ministr české občany, jimž slouží, obelhal a podrazil ve prospěch cizí moci a to zcela bez protislužby. Český ministr je zavázán českým občanům, nikoli cizí moci; diplomatické tajemství má snad oprávnění v choulostivých situacích, v době válečných, nebo jiných mimořádných opatření, ale nikdy proti zájmu vlastních občanů!

Shrnuto a podtrženo: nejméně čtyři členové české vlády (předseda Fischer, ministr zahraničí Kohout, ministr vnitra Pecina a ministr pro lidská práva Kocáb) věděli, co se chystá a podvedli občany své země. Slíbené důstojné a sebevědomé odvetné opatření je v podobě bezplatného vízového požadavku pro držitele diplomatických a služebních pasů ubohou odvetou. Kdesi jsem četl, že by se taková víza mohla vydávat někde na konci světa, nejlépe v zemi, v níž Kanada nemá diplomatické zastoupení - což takhle Severní Korea, když už my s ní styky máme? To by možná bylo efektní, jen nevím, zda by se ten efekt vyplatil.

Co lze čekat? Dlouhé měsíce tahanic, vše přes Evropskou komisi (EK), jež rozhoduje o případných recipročních opatřeních. Rozhodnutí by navíc mělo být jednomyslné. Jestli se členské země sjednotí na obranu ne všude až tak oblíbeného Česka, je opravdu otázná. Přitom důvodem neochoty nemusí být neoblíbenost, spíš malost a bezvýznamnost Česka, třeba ve spojení s vlastními politickými zájmy partnerských států. Například snaha některé rakouské politické strany získat trochu okrajové voličské podpory tlakem proti Temelinu, nebo německých CDU/CSU pojistit si hlasy vysídlenců a vyhnanců. Ve Francii snad lze získat podporu části politického spektra pouhým poukazem na českou nekompetenci. To je argument jako šitý pro našeho prezidenta Klause a jiné obránce suverenity národních států i proti Lisabonské smlouvě. Je také jisté, že malé a slabé členské státy EU jsou takovými situacím vystaveny především. Sotva by podobné opatření Kanada přijala vůči Itálii. A chtěl bych vidět jak britský zástupce v Bruselu hlasuje za zavedení víz pro Kanadany do EU.

Alespoň pár slov o ideálech a jejich naplňování v obou postižených zemích:

Čeští občané - černí, bílí, či jen opálení - žijí v zemi, jež alespoň formálně splňuje evropské podmínky ochrany lidských práv a ty jsou na světě nejnáročnější.

Kdokoli z nich môže zemi svobodne opustiť a znova se do ní vrátiť. To je nepochybne jedna stránka veci. Druhou, také nepochybne stránkou je, že veľká časť romského etnika je neoficiálne, a ano, také oficiálne diskriminovaná, v horšom prípade ohrozovaná, ba vystavena násilí, že český štát nevytvoril žiadny komplexný systém usilujúci o všeobecné zlepšenie sociálnej situácie Romů, vzdelávanie jejích detí a podporu jejích plynulej integrácie do väčšinovej spoločnosti. Za týmto obvyčajnými slovami sa skrýva potreba neobvyčajných činů - ani USA si nezvolily černošského prezidenta přes noc. Za tím byla léta často nepopulární pozitivní diskriminace, vození černých dětí do bílých škol a naopak, nejednou proti vůli okolí. Přitíší jsme se dosud nesnažili a i když začneme, nějaký čas to potrvá. Také jsme nenašli účinnou zbraň proti rasistické kriminalitě a leckde máme příslušníky policie, zastupitele i vyšší politiky, kteří před problémem zavírají oči - to v lepším případě.

Na kanadské straně politici i média poukazují hlavně na to, že zavedení vízové povinnosti sníží tlak na imigrantské úřady, urychlí poskytování azylu potřebným, sníží náklady na imigrantskou politiku a zabráni zneužívání velkorysé přistěhovalecké politiky. Ministr pro přistěhovalectví Kenney sám připustil, že neexistuje českým státem podporovaná protiromská politika (to ale neznamená, že se takové situace nevyskytují) a podle torontských novin *The Globe and Mail*, pokud se česká policie k Romům chová diskriminačně, je to problém, který si mají řešit Češi, nikoli důvod k udělování azylu v Kanadě. S tím mohou jen souhlasit.

Zavádět jednostranně víza mezi spojenci je absurdní. Obě strany sporu mají se situací vlastní problémy, měly by si je také samy řešit a ne si přehazovat horký brambor.

Myslím, že mám dost životních zkušeností, abych mohl věci posoudit. V exilu a po návratu doma jsem se léta azylovou problematikou zabýval, Radu Evropy (RE) jsem do Československa doslova přivedl, pak zas přiváděl Československo do RE a později, jako československý velvyslanec ve Štrasburku, jsem - a na to jsem zvláště hrdý - protokol o našem přístupu k Evropské deklaraci lidských práv vlastní rukou podepsal. Ten podpis stále platí pro Česko i pro Slovensko. Také jsem se angažoval v Občanském Helsinském výboru pro lidská práva.

V neposlední řadě jsem diskriminaci zažil i osobně. Od předškolního věku jsem ve společnosti, v níž jsem žil, patřil mezi nikoli nepřizpůsobivé, zato mírně řečeno nevídané. Tam mě zařadili klérofašisté, nacisté i komunisté. Když jsem pak utekl z komunistického Československa, naučil jsem se z vlastní zkušenosti něco o imigrantské politice v některých západoevropských zemích. Švédové tehdy byli nezkušení, ale velkorysí. V té době byli velmi bohatí, jejich sociální politika byla světová špička, ale lidské vztahy se mi zdály dost chladné. Britové byli chudí, ale s imigrací měli zkušenosti. V lidských vztazích byli diskrétní a poctiví. Německo mělo vyspělou imigrantskou politiku a velmi otevřenou, velkorysou společnost. Jako politicky angažovaný publicista a novinář jsem se ve všech zmíněných zemích na spolupráci s imigračními úřady a exulantskými organizacemi podílel.

Egon T. Lánský

Utečenci na Slovensku

Minister vnútra Slovenskej republiky Robert Kaliňák podpísal 20. júla za vládu dohodu s Úradom vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) a Medzinárodnou organizáciou pre migráciu, na základe ktorej príde na Slovensko dočasne 101 palestínskych utečencov. Tí strávia od prelomu augusta a septembra v azylovom zariadení v Humennom šesť mesiacov a následne budú presídlení do tretích krajín.

Prevažne pôjde o rodiny, respektíve ženy s deťmi, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v zlých podmienkach v utečeneckom tábore Al Waleed v Iraku na hraniciach so Sýrskou arabskou republikou. „Je to príspevok solidarity, ktorí sme týmto ľuďom povinní poskytnúť. Ďakujem, že sme sa pomerne rýchlo dohodli a môžeme im takýmto spôsobom pomôcť,“ povedal na tlačovej konferencii po podpise dohody Robert Kaliňák.

Zástupca riaditeľa odboru medzinárodného presídľovania Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov Vincent Cochetel na otázku, prečo sa presídlenie pripravuje práve v tomto čase, odvetil, že v oblasti, kde sa momentálne utečenci nachádzajú, bude vojenská ochrana zabezpečená len do konca tohto roka. „Bežime teda o preteky s časom. Treba preto týchto ľudí evakuovať, je ich tam stále tisíc,“ vysvetlil s tým, že okrem Slovenska reagovalo na výzvu prichýliť utečencov aj Rumunsko.

Zároveň ozrejmil, že Palestínčania počas polročného pobytu v SR najskôr prejdú lekárske prehladkami a potom sú pre nich naplánované rôzne kultúrno-rekreačné aktivity, „aby nejako zabili čas“. Slovenčinu sa však podľa jeho slov učiť nebudú, keďže budú smerovať do ďalších krajín a náš jazyk nebudú potrebovať. Ktoré štáty to budú, však zatiaľ Cochetel ani Kaliňák nepovedali.

Minister vnútra pripustil, že palestínski utečenci u nás môžu požiadať o azyl, „ale myslím si, že

situácia bude iná“. Dohoda podľa jeho slov hovorí o systéme pomoci a my máme za ten polrok vytvoriť priestor, aby ich mohli prebrať ďalšie krajiny. „Podstatné je dostať ich na bezpečné miesto a poskytnúť im adekvátnu starostlivosť,“ zdôraznil.

Regionálna riaditeľka Medzinárodnej organizácie pre migráciu Argentina Szabados zdôraznila, že zo strany Slovenska ide o veľkorysý akt. „Urobíme všetko preto, aby bol tento projekt úspešný a aby títo ľudia mohli opätovne začať nový život,“ ubezpečila. Ako tvrdí, azylové centrum v Humennom bude slúžiť ako modelové a môže byť aplikované aj v iných častiach sveta.

Ratifikovaná dohoda, s ktorou vláda súhlasila 15. júla, nadobudla platnosť práve 20. júla a vyprší jeden mesiac po presídlení utečencov do tretej krajiny. Z dokumentu je zrejme, že jej schválenie si z rozpočtu ministerstva vnútra vyžiada 362 862 eur (10,9 milióna Sk). Utečencom tak poskytne ubytovanie, stravovanie a základné hygienické potreby v rovnakom rozsahu ako žiadateľom o udelenie azylu.

Žiadosť o spoluprácu pri presídlení týchto ľudí, uviaznutých v utečeneckom tábore Al Waleed v Iraku na hraniciach so Sýrskou arabskou republikou, zaslal listom predsedovi vlády SR Robertovi Ficovi vysoký komisár OSN pre utečencov António Guterres ešte 20. marca 2009.

(ta)

Literární smršť nad Vysočinou

Nesmlouvám.

O svátcích mi bývá krásně, smutno.

S beznadějí čekám absolutno.

Mám čas, láhev, stůl a prázdný svícen.

Nesmlouvám, ne, žiju, kde jsem chycen.

Pavol Garan

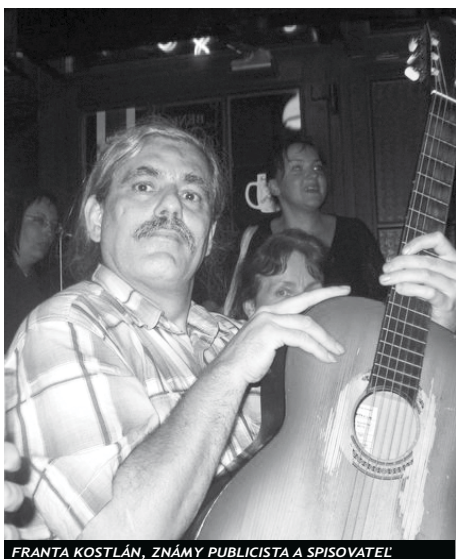
V půlce července už tradičně nad Vysočinou řadí bouřky a vichřice. V Kulturním Domě Junior v Chotěboři, také už tradičně, řadí vichřice literární - festival

potvrdil i J. H. Krchovský, když četl také ze svých ještě nevydaných nových básní. Pro takové chvíle se vyplatí jet na festival i přes půl republiky. J. H. Krchovský byl taktéž kmotrem nové knihy Příšeří, dvoumetrového kolegy básníka Radka Lehkoživa, kterou rukou společnou na festivalu pokřtili.

Milým hostem festivalu byl letos americký Žižkovák Jon Davis, žijící v Praze už patnáctým rokem, který přijel představit svoji pozoruhodnou, vtipnou prvotinu Hezký víkend, napsanou v češtině, jakou se naučil ne

DO ZOBCOJEV FLAUTY FÚKA KAJO SVOZIL

FRANTA KOSTLÁN, ZNÁMÝ PUBLICISTA A SPISOVATEL

IVAN MARTIN „MAGOR“ JIROUS S MODERÁTOREM LITERÁRNEJ VYSOČINY

Literární Vysočina. Organizátoři letošního 7. ročníku si řekli, že už to dál nebudou tajit, a dali mu podnázev česko-slovenský. Stejně tady Slováci každý rok trhnou nějakou cenu, tak co. A skutečně, i letos... Ale popořádku.

Pestrý program letos zahrnoval literární bloky, hudební koncerty, tradiční autorskou dílnu. Kromě členů různých literárních klubů z celých Čech, Moravy, Slezska i Slovenska, kteří se v Chotěboři každoročně scházejí ze zvědavosti, jak dopadla letošní literární soutěž, i jen tak setkat se s přáteli a příznivci krásné spisby, má festival pokaždé v programu vyhlášené literáty. Loni to byl například básník, písničkář a v neposlední řadě i prezident PEN-klubu Jiří Dědeček, letos zase básníci Martin „Magor“ Jirous či J. H. Krchovský.

Na Literární Vysočině se literatura krásně snoubí s muzikou. Loni zpívala šansony například Lenka Křobová, letos k poslechu i do tance hráli kapely Pilgrim Pimple, Pohublá zrzka a Jednofázové kvasenie. U té poslední, slovenské, jak patrně z názvu, se netančilo - mnohem zajímavější bylo naslouchat skvělým vtipným textům tohoto legendárního slovenského písničkářského tria.

Jedním z nejzajímavějších bodů programu bylo autorské čtení I. M. Jirouse, řečeného Magor. Slyšet básně z úst samotného autora je vždy zážitek. To

v kurzech či na univerzitě, nýbrž v pražských hospodách. Slyšet ho, jak čte americkým přízvukem o svých patáliích s exotickou českou realitou, bylo opravdu půvabné. Ze své temné groteskní prvotiny Nezahrada, vydané vydavatelstvím Mezera, četl také mladý, nadějný René Vaněk.

Tak jako loni zaujali mladí čeští literární vědci přednáškou o literatuře lužicko-srbské, letos se velké pozornosti těšila přednáška Dr. J. Janáčkové z FF UK o údělu dcer slavných rodičů, a to od Anežky Přemyslovny nejen ke Zdeňce Havlíčkové.

Nejvíce nabito bývá pravidelně při maratónu autorského čtení. Letos pořadatelé poprvé nabídli novou koncepci a maratón změnili na Wimbledon čtení. Vysvětlovat nebudu, přijďte na Literární Vysočinu příští rok. Letos vyhráli Hana Šustková a Saša Gr.

Hlavními vítězi literární soutěže festivalu se stali za prózu Václav Franc a za poezii Pavol Garan, který, ač Slovák, zvítězil s básněmi psanými v češtině. V krátkém výčtu mnoha akcí patří i spousty přátelských setkání nejen přes den na festivalu, ale také večer v pivním baru na chotěbořském náměstí, který se během Festivalu Literární Vysočina večer mění na velkou improvizovanou literárně-pěveckou scénu. Poděkování patří letos i Slovensko-českému klubu, který se zapojil do přípravy festivalu.

Zorka Šimůnková

AMERICKÝ AUTOR ČESKEJ KNIHY HEZKÝ VÍKEND JON DAVIS V CHOTĚBOŘSKÉJ LITERÁRNEJ KRČME

Ludová umelecká tvorivosť sa radí medzi tie činnosti, ktoré vynikajú svojím pôvabom, zvláštnosťou, ale predovšetkým charakteristickou svojráznosťou. Ich finálne produkty sú vrcholným dielom kreativity a nesporne patria k najvzácnejším skvostom v oblasti prezentácie príslušného národa. Odzrkadľuje sa v nich prejav kultivovanosti a miera estetického cítenia, ktorá vychádza priamo z hĺbky duše prostého človeka. Pritom netreba tak veľa. Je na to potrebná iba ľudská ruka ako najdokonalejší pracovný nástroj. V symbióze s emóciami srdca následne vytvorí očarujúcu krásu, ktorá dokáže zatieniť aj najväčšie zázraky tohto hmotného sveta.

Paličkovaná krása

Osobitným podielom do bohatej klenotnice ľudového umenia našej krajiny od nepamäti prispieval tiež ľud východoslovenského regiónu. Jeho tvorivosť, výrazná vo viacerých odvetviach kultúry, prezentuje na vymedzenom teritóriu svoje jedinečné a nena-

pomôcť osamelým ženám s deťmi v nešťastí poslala k nim Mária Terézia Čipkárky, ktoré ich mali naučiť vyhotoviť vzory, zodpovedajúce požiadavkám dobového trhu. Skromné ženy si teda začali privyrábať na obživu paličkováním čipiek na oválnych van-

podobiteľné špecifiká dodnes. Jedno z popredných miest v rebríčku umeleckých výtvorov zaberá povestná solnobanská čipka, známa takmer po celom svete. Je zhotovená zložitou a náročnou paličkovanou technikou, ktorá svedčí o nezvyčajnej zručnosti a vycibrenosti umocnenej emotívnym vnímaním konkrétneho autora.

Solnobanské čipkárenie sa traduje od 16. storočia, keď tunajšie solné bane s príslušenstvom na výrobu soli vlastnili zámožní Soosovci. Podľa legendy majiteľia pred vydaním jednej zo svojich dcér do Talianska prizvali odtiaľ čipkárky, ktoré mali vyhotoviť výbavu adekvátnu postaveniu rovnocenných Talianok. Súčasne boli poverené priučiť čipkárske remeslu aj tunajšie ženy. Tie si techniku zhotovenia čipiek nielen rýchlo osvojili, ale ďalej rozvinuli a neskôr zhotovovali čipkované čepce a lajblíky ku krojom aj pre mladuchy z okolia.

Iná, historicky podložená verzia prezrádza, že po nečakanom zaplavení solných baní vodou v chudobných domoch zavládla ešte väčšia bieda. Pri tragédii mnohí baníci zahynuli, ďalší prišli o prácu. V snahe

kúšikoch, takzvaným kneplovaním. Pri zvonkohre špeciálne zhotovených paličiek z hrúškového, slivkového či čerešňového dreva, v kaleidoskope obrazcov z bielych i kolorovaných nití, takto aspoň na chvíľu zabúdali na svoju biedu i utrpenie. Vytvárali pritom čipky v súlade s charakteristickými motívmi ľudovej predstavy o kráse, ktorá bola súčasne jediným zdrojom ich inšpirácie.

Neskôr technika paličkovanania pozvoľna prechádzala z pokolenia na pokolenie a napriek diametrálnej funkcii čipiek pretrvala až do dnešných čias. Toto dedičstvo, prýštiace z fantázie pracovitého ľudu, jeho umeleckých sklonov a schopností, bolo treba jednoducho zachovať. A tak sa aj v súčasnosti môžeme pokochať nádhernými prácami, ktoré zákonite slúžia novým potrebám. Nič to však nemení na skutočnosti, že naďalej ostávajú prameňom pri hľadaní vlastnej identity, ktorou je prostota rýdzej krásy.

Osvojiť si umenie paličkovanania čipiek je akiste neľahké a zaslúži si náležitý obdiv i uzna-

nie. Patrí predovšetkým Solnobanskému čipkárskemu cechu, ktorý vznikol pred siedmimi rokmi ako nezisková organizácia a združuje 25 členov, medzi ktorými sú aj dvaja muži. Najstaršou aktívnou členkou je 83-ročná Irena Pivovarníková a medzi najmladšie sa radí Jana Frajkrová a talentovaná Martina Konkolová, ktorých originálne práce sú na vysokej profesionálnej úrovni. Na čele tohto združenia stojí cechmajsterka Barbora Šimková, ktorá je dlhoročnou amatérskou čipkárkou a jej unikátne výtvyry boli výnimočnou ozdobou mnohých medzinárodných výstavných podujatí.

Začiatkom júna toho roku Solnobanský čipkárske cech sprístupnil tri výstavy paličkovanej čipky, ktoré bolo možné uzrieť v atraktívnych pivničných priestoroch starého Solivaru vo varni František v Prešove. Prvá výstava mala názov Alternatívy a pripravilo ju renomované trio domácich autoriek v zložení Jana Frajkrová, Anna Hausová a mladučká Martina Konkolová. Práce prezentovali svojráznu čipku ako doplnok k oblečeniu, ale tiež ako dekoratívne umenie na rôzne príležitosti. Druhú výstavu tvorili práce, ktoré v rámci výmennej akcie ponúkli členovia Klubu

paličkovanej čipky z Novej Dubnice. Pod názvom „Hry architektúry“ demonštrovala umelecké výtvyry domácich členov tretia výstava, ktorá bola súčasne celoslovenskou súťažnou prehladkou.

Vyvrcholením podujatia bol trojdňový Festival čipky v Solivare, ktorý sa koná každé dva roky. Zúčastnili sa na ňom čipkárky zo šiestich krajín - z Česka, Francúzska, Nemecka, Poľska, Ruska a zo Slovenska. Je potešiteľné, že o tento festival prejavili záujem nielen dospelí, ale rovnako početní nadšenci z radov najmenších adeptov, ktorých autorské práce sú zavše plné fantázie a mladosti. A tak práve vďaka obdobným aktivitám nemusíme mať obavy, že unikátne výtvyry pôvabnej paličkovanej krásy budúce generácie budú môcť obdivovať už iba v našich múzeách.

Tamara Hrabková

Historické jadro Levoče je na Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Rozhodol o tom Výbor svetového kultúrneho dedičstva OSN pre výchovu, vzdelávanie a kultúru na zasadnutí v španielskej Seville. O zápis do zoznamu sa v Španielsku uchádzalo 37 lokalít z celého sveta. Levoča bola jediným kandidátom zo Slovenska. V prípade Levoče nejde o samostatný zápis do zoznamu, ale o rozšírenie existujúceho, podľa ktorého sú na zozname Spišský hrad a okolie. Pre mesto Levoča je to významný úspech. „Bude to znamenať ďalší impulz pre rozvoj cestovného ruchu, ale i záväzok mesta, jeho obyvateľov a podnikateľov, aby udržiavali pamiatky,“ uviedol primátor Levoče Miroslav Vilkovský.

Levoča v tomto roku investuje do opráv Domu Majstra Pavla, historickej radnice a Chrámu sv. Jakuba približne 0,8 mil. eur. Len na samotné dokončenie rekonštrukcie chrámu sv. Jakuba bude mesto potrebovať približne 2,5 mil. eur. Primátor predpokladá, že časť prostriedkov na obnovu kostola získa aj z UNESCO.

Čakala na zápis od roku 2006

Snaha o zapísanie historického centra Levoče do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO začala v Levoči ešte v roku 2006, keď bývalý primátor ustanovil kolektív odborníkov pod vedením architektky Magdalény Janovskej, ktorý pripravil nominačný projekt. V roku 2007 mesto odovzdalo ratifikačné listiny. V rokoch 2007 a 2008 navštívili Levoču hodnotiace komisie UNESCO, ktoré porovnávali realitu s tým, čo bolo napísané v projekte.

Zapísanie do zoznamu UNESCO bude znamenať zviditeľnenie Levoče vo svete a „svet si uvedomí, že v tejto lokalite sa nachádza miesto, ktoré je výnimočné“. Výnimočnosť tohto územia je podľa nej v tom, že tu môžu návštevníci sledovať vývoj stredovekého územia od hradu (Spišský hrad), cez cirkevné sídlo (Spišská Kapitula) až po slobodné kráľovské mesto Levoča. Spišský hrad s okolím je na zozname UNESCO od roku 1993.

Z histórie

Bolo dokázané, že mesto a jeho okolie bolo osídlené už v mladšej dobe kamennej. Stará Levoča ležala

Najstaršiu listinu, v ktorej sa po prvý raz stretáva-me s Levočou, vydal uhorský kráľ Belo IV. v roku 1249 a zaznamenal v nej právny akt darovania pozemkov spišskému prepoštolovi. Čítame v nej, že hranica zeme zvanej Jablonov zostupuje k ceste, ktorá vedie do Levoče. V roku 1271 vystupuje už Levoča ako centrum provincie Sasov a spolu s ďalšími spišskými mestami už užívajú práva slobodných kráľovských miest: majú vlastnú samosprávu, súdnu právomoc, osobnú slobodu, právo ťažiť rudu, využívať lesy, vykonávať remeslo, obchodovať a právo skladu, o ktoré viedla Levoča dlhotrvajúci spor s mestom Kežmarok, ktorému sa ho podarilo získať iba ľst'ou.

Spor vošiel do histórie ako storočná vojna a víťazom bola Levoča. V roku 1402 Levočania boli oslobodení od práva skladu iných miest, v roku 1419 oslobodili panovníci levočských kupcov od platenia tridsiatkoveho cla po celom Uhorsku. Vďaka výhodnej polohe na križovatke obchodných ciest a výdatnej pomoci panovníkmi udelených politických i hospodárskych výsad, začali plynúť do mestských pokladníc i do mešov kupcov a ďalších mešťanov financie, umožňujúce všeobecný rozvoj. Nastalo obdobie rozkvetu architektúry, vzdelanosti, kultúry, umenia i remesiel. Požiare v rokoch 1550 a 1599 spôsobili veľké škody. Silnému a bohatému mestu sa však podarilo zdotlať aj tieto pohromy a udržať si svoje významné postavenie až do konca 16. storočia.

Levoču obkolesovalo dodnes zachované mestské opevnenie, ktoré sa niekoľkokrát prestavovalo. Architektúra meštianskych domov na námestí postupne prechádzala z gotickej do renesančnej podoby, ktorú

Levoča svetová

Zachované stredoveké jadro

Zápis do zoznamu UNESCO bude podľa primátora znamenať aj určité obmedzenia a mesto bude pod väčším dohľadom nielen UNESCO, ale aj pamiatkového úradu a ministerstva kultúry. Levoča je zaujímavá ako mestská pamiatková rezervácia a ako pokladnica množstva kultúrnych pamiatok. Levoča je jedným z mála miest na Slovensku, ktoré má zachované stredoveké jadro. Mesto má z dvoch tretín zachovaný stredoveký obranný systém. Levoča je významná dielom Majstra Pavla. K najznámejším pamiatkam patrí najvyšší drevený gotický oltár na svete s výškou takmer devätnásť metrov v Chráme sv. Jakuba z dielne tohto umelca. Súčasťou zápisu do zoznamu UNESCO je aj dielo Majstra Pavla, ktoré sa nachádza v Chráme sv. Jakuba. Mesto

po ľavej strane cesty, ktorá vedie z Levoče do Spišskej Novej Vsi, kde archeológovia vykopali základy románskeho kostola úctyhodných rozmerov: jeho dĺžka je 23,5 m, šírka lode je 12 m a apsida má niečo vyše 8 m. Bol to kostol sv. Mikuláša z prelomu 11. a 12. storočia. Ďalšia veľká osada, či mestečko, sa nachádzala pri dnešnej Košickej bráne spolu s rotundovitým kostolom z 11. storočia. Keď v 12. storočí a tiež po pustošivých nájazdoch Tatarov v roku 1241 prišli do Levoče nemeckí kolonialisti, našli tu pôvodné osady - mestečká, ktoré sa spolu s ich novými sídlami stali základom dnešného mesta.

poznáme v súčasnosti. Požiare spôsobili, že z gotických domov sa nám zachovali len zvyšky, ktoré sa objavujú pri rekonštrukčných prácach. V renesančnom slohu bola postavená aj radnica. Strediskami duchovnej kultúry boli náboženské bratrstvá a predovšetkým kostoly. V priebehu storočí to boli postupne kostol sv. Mikuláša, sv. Ducha, kostol sv. Jána a pravdepodobne aj sv. Alžbety. Najvýznamnejší z nich je však chrám sv. Jakuba európskeho významu. Slúži ku cti mesta, že už od 15. storočia podporovalo vzdelanosť a časť financií dávalo na školu. Bola tu tiež knižnica, lekár-

reň, kúpele, pôsobili tu lekári. V poslednom storočí tohto tisícročia je Levoča administratívnym centrom župného, neskôr okresného významu. Je aj mestom škôl. Jej najväčšou cennosťou je dedičstvo predkov - umelecké i architektonické skvosty, pre ktoré ju štát už v roku 1950 vyhlásil za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Do obnovených historických budov sa vracia život vďaka umeleckým reštaurátorom i fortieľnym remeselníkom. V štýlových priestoroch nachádzame centrá spoločenského, kultúrneho i ekonomického života mesta.

SHIMKY, ARCHIV

Pamiatky

V meste je zachované množstvo kultúrno-historických pamiatok - Chrám sv. Jakuba, Radnica, Evanjelický kostol, stredoveký pranier - klieťka hanby a viac ako 60 meštianskych domov pochádzajúcich väčšinou zo 14.-15. storočia, tvoriacich Námestie Majstra Pavla. Námestie si zachovalo svoj stredoveký tvar obdĺžnika o stranách v pomere 3:1, ktoré patrí k najväčším námestiam tohto typu v Európe a spolu so zachovanými renesančnými domami svedčí o bohatstve mesta v stredoveku. Unikátny charakter má Chrám sv. Jakuba so svojimi 11 gotickými a renesančnými oltármi a s ďalším hodnotným interiérom. Je tu najvyšší gotický oltár sveta, ďalšie gotické a renesančné oltáre z 15.-16. storočia. Mnohé z nich sú dielami rezbára, ktorého meno sa spája s mestom: Majstra Pavla z Levoče. V bývalej radnici z 15.-17. storočia so zvoncou je dnes múzeum, informujúce o bohatých dejinách mesta. Pred ním symbolicky stojí stredoveký pranier pre ženy - klieťka hanby. Najpozoruhodnejšími zachovanými meštianskymi domami na námestí sú Thurzov dom, Dom Majstra Pavla, Mariássyho dom, Spillenbergov dom, Krupekov dom, Budova divadla, veľký a malý župný dom, Starý kostol minoritov, Starý kláštor minoritov, Barokový kostol a kláštor minoritov a veľa iných.

Prehľad slovenských kultúrnych a prírodných pamiatok zapísaných v Zozname UNESCO

Banská Štiavnica - kráľovské mesto so starobyľnými banskými šachtami, do zoznamu UNESCO bolo spolu s technickými pamiatkami v okolí zaradené v roku 1993.

Spišský hrad a okolie - zrúcanina hradu, ktorá patrí k najväčším hradným komplexom v Európe, v zozname UNESCO je zapísané aj okolie - cirkevné sídlo Spišská Kapitula, Spišské Podhradie s renesančnými i barokovými domami a ranogotický kostol v obci Žehra, zapísané v roku 1993, dnes rozšírené o Levoču s dielom Majstra Pavla z Levoče na Spiši.

Vlkolíne - pamiatková rezervácia ľudovej architektúry, ukážka typického stredovekého sídla, v zozname od roku 1993.

Bardejov - historické jadro mesta, najrozsiahlejší pamiatkový komplex na Slovensku, do zoznamu zapísaný v roku 2000.

Kostolíky v Karpatoch a na východnom Slovensku - drevené kostolíky zo 16. až 18. storočia (rímskokatolícky v Hervartove a Tvrdošine, evanjelický v Kežmarku, Leštínach a Hronseku a gréckokatolícky v obciach Bodružal, Ladomirová a Ruská Bystrá) dokumentujú kontakt západnej a východnej kultúry, v zozname od roku 2008.

Jaskyne Slovenského krasu - komplex jaskýň Slovenského krasu a susediacich maďarských jaskýň Aggteleškého krasu bol do zoznamu zapísaný v roku 1995, v roku 2000 bol zápis rozšírený o unikátnu Dobšinskú ľadovú jaskyňu a Stratsenskú jaskyňu.

Bukové pralesy - karpatské bukové pralesy spoločne nominovali Slovensko a Ukrajina, na slovenskom území sú štyri lokality, z toho tri v Národnom parku Poloniny (Havešová, Sužica a Rožok) a jedna v Chránenej krajinnnej oblasti Vihorlat; do zoznamu zapísané v roku 2007.

(ta)

V tomto roku si slovenská kultúrna verejnosť pripomenula 55. výročie vzniku folklórneho festivalu Východná, ktorý je najstarším a najreprezentatívnejším celoslovenským festivalom s medzinárodnou účasťou. Členovia východniarskej národopisnej skupiny Kriváň po úspešnom vystúpení v Strážnici prišli s myšlienkou vytvoriť podobné podujatie aj na Slovensku. Za aktívnej pomoci nadšencov z obecného úradu a obyvateľov Východnej sa národopisné slávnosti prvýkrát konali 3. júla 1953.

Folklórny festival Východná

V rokoch 1953-56 sa vo Východnej konali národopisné slávnosti, na ktorých sa prezentovali aj folklórne súbory a kolektívy z okresu Liptovský Hrádok, z Liptova a z Oravy. V rokoch 1956-58 boli vo Východnej Slávnosti piesní a tancov s názvom „Slávnosti vo Východnej“, ktoré mali celoslovenský charakter a programovo ich usmerňoval Slovenský dom ľudovej umeleckej tvorivosti v Bratislave pod patronátom Povereníctva kultúry, informácií a osvetu. Od širšie zameraných programov ako Klenotnica tradičnej ľudovej tvorby, Hlavná estráda a iné sa prešlo k tematickým programom. Od roku 1956 sa prvý raz uskutočnil sprievod i výstava ľudovej umeleckej tvorby a na záver tristo účinkujúcich predviedlo spoločné vystúpenie, ktoré zostáva vyvrcholením festivalu až dodnes.

V nasledujúcom roku sa prvý raz konali súťaže tanečníkov, ľudových hudieb i spevákov a začalo sa pravidelné účinkovanie profesionálnych i neprofesionálnych súborov, ako sú SĽUK, Lúčnica a iné. V období rokov 1960-64 sa vo Východnej uskutočňovali okresné a krajské slávnosti.

Slávnosti akcentovali významné výročia. V mozaikových programoch sa prezentovali výsledky prehliadok a súťaží tvorivosti mládeže. Neskôr sa objavili snahy vytvárať tematické i monotematické programy a prezentovať aj iné žánre záujmovej umeleckej tvorivosti. Veľmi úspešné boli programy detských folklórnych kolektívov. V rokoch 1965-69 sa realizovali celoslovenské folklórne slávnosti. Festival sa definitívne vyprofiloval ako podujatie, zamerané na tradičné ľudové umenie. Vyhranila sa jeho dramaturgia: prezentovali sa komponované programy detských a dospelých folklórnych súborov. Vďaka spolupráci s vedeckými pracovníkmi SAV a výsledkom ich výskumu ľudovej kultúry regiónov Slovenska sa mohli prezentovať regionálne programy s dominantným účinkovaním dedinských folklórnych skupín. Na festivale pravidelne hostovali súbory z Čiech a Moravy.

V roku 1967 dostali slávnosti nový názov Folklórny festival Východná. V tom istom roku Československý rozhlas po prvý raz vysiela priamy rozhlasový prenos. V rokoch 1970-80 sa konal celoslovenský folklórny festival. Hlavným organizátorom festivalu sa stal Osvetový ústav

v Bratislave. Od roku 1975 bol festival koncipovaný ako vrcholná prehliadka ľudového umenia na Slovensku. Realizovali sa Klenotnice - programy pôvodných nositeľov folklórnych prejavov a dedinských folklórnych skupín, Prehliadky tichej krásy - tvorby nositeľov ľudového výtvarného prejavu, programy folklórnych súborov - slovenských, českých i zahraničných, programy

detských kolektívov, sprievody s vyvrcholením v amfiteátri, profilové programy, súťaže, rozhlasové programy, výstavy, rezbárske sympóziom a výstavy Kresané do dreva - tvorba a výstavy drevených plastík.

V rokoch 1980-90 sa uskutočňoval celoslovenský festival ľudovej kultúry. Jeho význam ocenila aj Medzinárodná rada organizátorov folklórnych festivalov a nevládna organizácia Hudobnej rady UNESCO a v roku 1980 ho zaradila do svojho systému podujatí, takže sa uskutočňoval ako celoslovenský festival s medzinárodnou účasťou. Každoročne sa pripravoval rozhlasový program „Pozdrav z Východnej“. V roku 2006 sa z dôvodov neukončenia výstavby amfiteátra 52. ročník nekonal.

Folklórny festival Východná je dnes vrcholnou prehliadkou tradičnej a ľudovej kultúry na Slovensku - ľudovej hudby, tanca, spevu, hier a zvykov, krojov a výšiviek, ľudového rozprávania a poézie, ľudovo-umeleckých výrobkov. Uskutočňuje sa každoročne a začiatkom júna na prahu letnej turistickej sezóny a tisíckam domácich a zahraničných návštevníkov prináša hodnotný umelecký zážitok, možnosť obdivovať krásu a čaro klenotov našej ľudovej kultúry. V programoch sa prezentujú i zahraničné súbory, súbory národnosti žijúcich na Slovensku a súbory Slovákov, žijúcich v zahraničí. Dominantným organizátorom v histórii festivalu je z poverenia Ministerstva kultúry SR Národné osvetové centrum.

V roku 2007 vydalo Národné osvetové centrum reprezentačnú dokumentačnú publikáciu „Prieniky histórie FFV a Národného osvetového centra 1991-2005“, ktorá prezentuje festival prostredníctvom programových bulletinov Fulklórneho festivalu Východná, prehľadov programov, ktoré pripravili zúčastnené súbory a jednotlivcov, autorov programov a členov programových a organizačných zložiek v období rokov 2001-2005. Anna Papiěžová

Cyrilo-metodské oslavy na Devíne

V majestátnom prostredí hradu Devín sa 5. júna uskutočnili ako každoročne oslavy výročia príchodu solúnskych bratov Cyrila a Metoda. Zúčastnili sa na ňom najvyšší ústavní činitelia na čele s prezidentom Ivanom Gašparovičom, predsedom Národnej rady SR Pavlom Paškom a predsedom vlády Robertom Ficom.

Zástupcovia opozície medzi pozvanými chýbali. V ich príhovoroch zazneli okrem prihlásenia sa k odkazu bratov, šíriacich vieru a písmo, a aktuálnych politických odkazov najmä ponad Dunaj aj slová o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Na rovnaký deň totiž pripadá aj pamätný deň, venovaný slovenskej diaspóre za hranicami. Medzi pozvanými hosťami na tribúne boli aj členovia Výkonného výboru Svetového združenia Slovákov v zahraničí na čele s jeho predsedom Vladimírom Skalským, ako aj niekoľkí ďalší krajanovia. Aj medzi vystupujúcimi v hodinovom programe, prenášanom v priamom prenose Slovenskou televíziou, bol krajanový folklórny súbor zo srbskej Selenče, ale tiež pražská Slovenka Sisa Sklovská.

(lw)

Slováci na Art Prague

V rámci najväčšieho pražského veľtrhu výtvarného umenia Art Prague v legendárnej výstavnej sieni Mánes sa opäť predstavili aj Slováci. Expozíciu znovu

pripravili D+Gallery, AD71 a Slovensko-český klub, podporili ju ako prakticky každoročne Ministerstvo kultúry ČR, Hlavné mesto Praha, Mestská časť Praha

1 a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. A novinkou nie je ani to, že slovenský pavilón sa dostal medzi ocenené.

Výstava bola tentoraz naozaj výnimočnou symbiózou dvoch umelcov, spracúvajúcich podobné témy, avšak celkom inými cestami. Obrazy Kataríny Alexyovej-Figerovej, invenčne dopĺňajúce bravúrnú malbu nápaditým využitím kombinovaných techník, doslova intímne komunikovali so sochami Milana Lukáča.

(vs)

Jana Kirschner v Prahe

Jana Kirschner bude mať po piatich rokoch samostatný koncert v Prahe. Úspešná slovenská speváčka vystúpi 30. augusta v Lucerna Music Bare. Na koncerte zaznejú jej najväčšie hity ako „Liška“, „Modrá“ alebo „V cudzom meste“, nebude chýbať ani aktuálny česko-slovenský hit „Pokoj v duši“. Zároveň by mala Kirschnerová predstaviť aj niekoľko úplných novinek, ktoré zaznejú v Prahe prvýkrát. Ako hosť koncertu vystúpi pesničkár Tomáš Klus.

„Do Prahy cestujem rada a často, ale fakt, že sme tu päť rokov nemali koncert, ma naozaj zaskočil. Nastal čas napraviť to,“ uviedla speváčka, ktorú v českej metropole bude sprevádzať jej kapela.

Tento rok tridsiatku oslavujúca skladateľka, ktorá žije medzi Londýnom a Bratislavou, vydala naposledy album svojich hitov. V Anglicku predminulý rok nahrala s britskými hudobníkmi autorský album „Shine“ so známym producentom Rossom Cullumom, ktorý spolupracoval napríklad s Tori Amos. V Londýne má svoju skupinu, s ktorou vystupuje v miestnych kluboch.

Koncom leta plánuje nahrávať slovenský album, na ktorý už má pripravených niekoľko skladieb. Práve niektoré z nich by mali odznieť aj na pražskom koncerte.

(čt)

Pre ochranu sokola rároha

Na slovensko-maďarskom projekte na ochranu sokola rároha spoločne participujú aj ochranári z organizácie Ochrana dravcov na Slovensku (RPS). Posledný sokol, ktorého počas uplynulého víkendu slovenskí ochranári označili satelitnou vysielacťou dostal vďaka svojej temperamentnej povahe meno Čertica.

Vysielacčia bola jedným z piatich zariadení, ktoré dosiaľ ochranári z RPS umiestnili na päť mladých samíc sokola rároha z hniezd na západnom Slovensku v rámci programu Európskej komisie Life, zameraného na ochranu tohto najohrozenejšieho druhu sokola v Európe. „V tomto roku boli okrem Čertice označené aj ďalšie dve samičky. Jedna dostala meno Simona, ďalšia Lucia. Všetky tri ešte len čakajú na deň, keď budú pripravené opustiť lokalitu, kde ich vychovali rodičia a vydať sa na samostatnú cestu životom,“ povedala ochranárka RPS Lucia Deutschová.

V minulom roku boli solárnou energiou dobíjané vysielaccky osadené na dve samice, z ktorých jedna menom Viera preletela najďalej spomedzi všetkých dovtedy označených vtákov v Maďarsku aj na Slovensku. Zimovala až v Afrike. Ďalšia minuloročná samička Romana zimovala v blízkosti Ríma.

Solárne satelitné vysielaccky sa v rámci projektu Life využívajú od roku 2007 a dosiaľ priniesli neoceniteľné a prekvapivé výsledky o pohybe mladých jedincov, faktoroch ohrozenia a požiadavkách na prostredie. Jedna zo samíc označených v roku 2007 v Maďarsku, vyviedla tento rok svoje prvé mláďatá. „Nakoľko len mladé jedince sokola rároha sú sťahovavé a po dovŕšení dospelosti si vyhľadávajú vlastné teritória, ktoré na dlhší čas neopúšťajú, budú všetky označené sokoly približne po dvoch rokoch odchytané a vysielaccky im budú odobraté. Okrem piatich samíc označených vysielacťou na Slovensku, bolo ďalších 40 vtákov vybavených vysielacťou v Maďarsku,“ doplnila Lucia Deutschová.

Na území Slovenska a Maďarska žije až 40 % z celkovej populácie ohrozeného sokola rároha. Na Slovensku hniezdi približne 30 až 40 párov.

(ta)

Informácie

- št. 13. 8. o 18.00
Galéria SJ, Jiřská 16, Praha 1
TRI DÁMY SLOVENSKÉHO KOSTÝMU
Prezentácia diel troch dám slovenského divadelného kostýmu Ludmily Purkyňovej (1927), Heleny Bezákovej (1936) a Stanislavy Vaničkovej (1937), ktorých práca bola viackrát ohodnotená prestížnymi medzinárodnými cenami
Výstava potrvá do 2. 9. 2009
- ne. 23. 8. o 10.00
Centrum pro rodinu Náruč, o.s. Na Sboře 79, Turnov
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajine
- ne. 23. 8. o 15.00
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Komponovaný literárny program pre študentov, seniorov a verejnosť
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

- ut. 25. - ne. 30. 8.
Ovocný trh, Praha 1
PRAŽSKÝ JARMARK
Medzinárodný folklórny festival
Vystúpenie folklórneho súboru Vřatec zo Slovenska

- št. 27. 8. o 18.00
Přístavisko Na Františku, Praha 1
PARNÍK 2009
Plavba loďou po Vltave pri príležitosti 65. výročia SNP spojená s kultúrnym programom

Aj tohtoročný, v poradí už 44. Medzinárodný filmový festival v Karlových Varoch, ktorý sa uskutočnil 3 - 11. júla, bol mimoriadne vydarený. Divákovi bolo predstavených celkovo 464 projekcií. Slovenská kinematografia mala v súťažných sekciách dva filmy.

Veľký slovenský úspech

Prvým bol hraný film režiséra Vladimíra Balka „Pokoje v duši“, ktorý bol zaradený medzi štrnástimi filmami, uchádzajúcimi sa o najvyššie ocenenie Krištáľový glóbus. V súťaži dokumentárnych filmov - a to v kategórii nad tridsať minút, v ktorej sa o víťazstvo usilovalo desať snímok, sa zrodil najväčší slovenský úspech - „Osadné“, režiséra Marka Škopa. Je to už druhý triumf uznávaného slovenského režiséra na svetoznámom festivale v Karlových Varoch - pred tromi rokmi tu totiž získal Zvláštnu cenu poroty a Divácku za dokument „Iné svety“.

Dej filmu „Osadné“ sa odohráva v rusínskej dedinke rovnakého názvu, ktorá sa nachádza na najvýchodnejšej hranici Európskej únie. Táto dedinka leží v krásnej prírodnej krajine, kde sú skvelé podmienky na lov zveri a z tohto regiónu pochádza i slávny Andy Warhol. Na prvý pohľad teda nie je dôvod, aby sa v Osadnom nežilo dobre. Ale starostu Ladislava Mikuláška, ktorý je vo vedúcej funkcii dedinky je už tridsaťšesť rokov, trápi, že je tu málo pracovných príležitostí a preto z nej odchádzajú mladí ľudia za prácou. Znepokojený je z toho aj jeho súputník pravo-slávny kňaz Peter Soroka, ktorého za posledných päť rokov zavolali len na dvoje krstín, ale na pohrebe bol už päťdesiatkrát.

Dvojica rázovitých lokálnych patriotov sa však rozhodne vziať budúcnosť Osadného do vlastných rúk a s pomocou rusínskeho aktivistu Fedora Víca hľadať pomoc u najvyššej inštalácie, u Európskeho parlamentu v Bruseli. Marko Škop sleduje vo svojom dokumente túto trojicu hrdinov na ceste do bruselského europarlamentu a je svedkom ich snáh vtiahnuť spriateleneho europoslancu do spásneho posilnenia cestovného ruchu v Osadnom.

Podobne ako v predchádzajúcej snímke „Iné svety“, leží režisérovi na srdci autenticita „negloba-

lizovaného“ jedinca, ktorého však tento raz d'aleko viac vníma v kontexte jeho komunity a konfrontuje so svetom d'aleko za hranicou rodnej dedinky. „Všetky ich projekty sú spojené so životom obce, ale zároveň sú to ich osobné sny,“ hovorí Marko Škop. „Veľmi sme si želali, aby sa starostovi jeden z nich splnil, a aby sme film mohli ukončiť tým, ako príde do Osadného kozmonaut Vladimír Remek, ktorý tiež pracuje v europarlamente. Ale keď robíte dokumentárne filmy, život sa zvykne vyvinúť inak. Náš film má teda iný koniec. Je prekvapivý, ale nemôžem povedať, či je horší alebo lepší.“

Marko Škop sa narodil v roku 1974 v Prešove. Je absolventom žurnalistiky na Filozofickej fakulte v Bratislave a dokumentárnej tvorby na tamojšej Vysokej škole múzických umení. Pôsobí ako režisér a producent dokumentárnych filmov. Jeho snímka „Iné svety“ získala na 41. Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch Zvláštnu cenu poroty a v konkurencii viac ako 200 filmov obdržal aj Cenu divákov. Vlni produkoval celovečerný debut svojho kamaráta Juraja Lehotského „Slepé lásky“ uvedený v Quinzaine des réalisateurs v Cannes 2008 (Cena Art Cinema CICA) a v tom istom roku aj v súťaži dokumentov na karlovarskom festivale.

• • •

V hlavnej súťaži festivalu o Krištáľový glóbus bola predstavená druhá slovenská súťažná snímka „Pokoje v duši“, ktorú režíroval Vladimír Balko. Tento pozoruhodný film, ktorý vznikol na základe vynikajúceho scenára Jiřího Křižana, mal premiéru už koncom januára v Bratislave - videlo ho takmer 130 tisíc divákov, stále je najnavštevovanejším filmom na Slovensku a stal sa tretím najúspešnejším domácim titulom do roku 1993. Snímka je od 16. júla tiež v programoch pražských kín.

Ide v ňom o vidiecku drámu, ktorého hrdinom je Tono,

štyridsaťročný muž, ktorý sa vracia z väzenia, ale pri svojej snahe znovu sa zapojiť do bežného života, naráza na prekážky, ktoré ho nakoniec ubíjajú. Hlavnú postavu Tona stvárnil Attila Mokoš. Po jeho boku sa objavujú českí herci Jaromír Hanzlík a Jan Vondráček. Prvý stvárnil starého mládenca, druhý si zahral farára a najlepšieho kamaráta hrdinu. Zatiaľ čo Jan Vondráček je nadabovaný, Jaromír Hanzlík hovorí vo filme po česky.

V hitparádach na Slovensku boduje tiež ústredná pieseň filmu, ktorej autorkou a interpretkou je Jana Kirschner. „Je to moja osudová pieseň,“ povedala Jana, ktorá bola v Karlových Varoch súčasťou delegácie filmu. „Takýchto skladieb sa za život autora nerodí mnoho, možno len jedna alebo dve. A keď sa pieseň dostala k ľuďom, ich reakcie boli úžasné. Už počas prvého týždňa som dostala niekoľko desiatok e-mailov,“ dodala na tlačovej konferencii s úsmevom speváčka.

V rámci nesúťažných projekcií mohli festivaloví diváci vidieť aj ďalšie slovenské filmy - dokument Petra Kerekesa „Ako sa varia dejiny“, hrané koprodukčné tituly „Ženy môjho muža“, „Tobruk“, „Anglické jahody“, „Nedodržaný slub“ a psychologický horor „T.M.A.“, ktorý nakrútil Juraj Herz. V sekcii 2009: Hudobná odysea bol uvedený dokument „Momentky“, ktorý predstavoval divákovi známeho muzikanta Deža Ursínyho. Organizátori festivalu si filmom „Boxer a smrť“ z roku 1962 pripomenuli aj významného slovenského režiséra Petra Solana, ktorý v apríli tohto roku oslávil osemdesiate narodeniny.

Ako každoročne, aj teraz bol o slovenské filmy v Karlových Varoch veľký záujem a patrili medzi najobľúbenejšie.

Eva Kubáňová

Džezový koncert s Dávidom Hodkom vydrží sledovať len málokto z jeho kamarátov. Radšej si s ním zahrajú futbal či basketbal. Rovnocenných partnerov na debatu o muzike preto nachádza Dávid Hodek z Komárna najmä medzi hudobníkmi. „Ľudia sa nás pýtajú, či nám nevadí, že trávi tolko času večer v zafajčených priestoroch. Ale, bohužiaľ, džez sa len málokedy hrá v kaviarni v popoludňajších hodinách,“ vysvetľuje otec mladého hudobníka, ktorý vie, že hranie s profesionálmi dáva jeho synovi najviac.

Jedenást'ročný pán muzikant

Škola, v ktorej mladý hudobník navštevuje triedu pre nadané deti, však preňho stále ostáva prvoradá. „Učítelia sa nám snažia vyjsť v ústrety. Dohodli sme sa s nimi, že ak bude koncertovať, nemusí vstávať na ranné hodiny. Hoci je čistý jednotkár, z matematiky sa mu ušla dvojka. Ale tú si určite opraví,“ hovorí mama Andrea. Zrejme sa naozaj netreba ničoho obávať. Dávid má v sebe zakódovaný talent takmer na všetko, čo sa rozhodne robiť. Rovnako dobre ako za bicími mu to ide s futbalovou či basketbalovou loptou.

Na prvé bicie z dreva a papiera sa mu poskladala celá rodina. Vtedy mal Dávid tri roky. „Mysleli sme si, že mu pár rokov vydržia. Ale keď začal navštevovať džezovú školu v Budapešti, učiteľ sa zhrozil. Vysvetlil nám, že veľa ľudí robí chybu, ak dieťaťu kúpi bicykel, až keď sa naučí jazdiť. Tak je to aj s hudobným nástrojom. Odporučil nám, že ak chceme, aby sa Dávid naozaj naučil hrať, adekvátne bicie potrebuje okamžite. Tak sme si na ne museli vziať lízing.“ Aj teraz by sa mu už zišli nové. Našťastie, bicíu súpravu nemusí tak často meniť ako paličky. Jedny, ktoré mal, daroval vlni počas pražského koncertu Jazz na hrade prezidentovi Václavovi Klausovi. Ten sa stal krstným otcom cédečka „Hot House“, ktoré z neho vydali. Pre hudobníkov je to zdvorilostné gesto. „Aj

minule sa ma spýtal, či nemôže jedny hodiť medzi obecnosť.“

Na začiatku augusta absolvoval Dávid hranie so svetoznámymi hudobníkmi na festivale Open Jazz Fest na Zelenej vode. Medzi nimi bol aj Tzumó Oláh, ktorý študoval na prestížnom Monkovom džezovom inštitúte, kde by raz chcel študovať aj Dávid. Berú tam len najlepších z najlepších. A v septembri bude po boku skúsených hudobníkov nahrávať svoju prvú platňu. „Vďaka Dávidovi si ľudia džez obľúbia ľahšie. Lebo mnohým sa zdá roztomilé, že za bicími sedí 11-ročný chlapec. Až neskôr si uvedomia, že džez vlastne vôbec nie je zlý.“

Dávid sám priznáva, že niekedy ho premôže vlastná lenivosť. „Veď nie je mašina,“ hovorí jeho mama. „Ak má zlý deň alebo práve sleduje športový prenos, a mal by sa pripravovať na koncert, nechce sa mu. Keby sme ho však nútili cvičiť, nadobro by sme zabili jeho záujem,“ vysvetľuje. Dávid má mnoho hudobných snov, ktoré by rád naplnil. „Ťažko ich však definovať, pretože je kopa dobrých hudobníkov, s ktorými by som si chcel raz zahrat,“ vysvetľuje rozvážne. K ich naplneniu zasa až tak ďaleko nemá. Veď nenadarmo mu už teraz Martin Valihora hovorí pán muzikant.

Lenka Juríková

SNÍMKY: ARCHIV

Správu o tom priniesol austrálsky ekonomický týždenník Business Review Weekly. Rodený Slovak z prvej priečky odsunul Andrewa Forresta. Tomu hodnota majetku klesla „vďaka“ finančnej kríze z 9,4 miliardy na 4,9 miliardy dolárov.

Frank Lowy sa narodil vo Filakove, kde žil až do začiatku 2. svetovej vojny. Mal dvoch bratov. Počas masového vyvražďovania Židov našiel útočisko v Budapešti. V roku 1946 si to

Nevídaný úspech! Pred 79 rokmi prišiel v malom mestečku na juhu stredného Slovenska na svet Frank Lowy. Nikto vtedy netušil, čo z neho bude. O pár desiatok rokov vybudoval najväčšie obchodné centrá, stal sa šéfom austrálskej futbalovej federácie a jeho majetok prevýšil 5,8 miliardy dolárov. Dnes je najbohatším Austrálčanom.

Najbohatší Austrálčan je Slovak

ako šestnásťročný namieril do Francúzska, kde nasadol na loď smerujúcu do Palestíny. Ako vojak Hagany bojoval po založení Izraela do vojne o nezávislosť, no niektorí členovia jeho rodiny už v tom čase žili inde. V Austrálii. A tak sa mladý Frank opäť presídlil a u protinožcov rozbehol distribúciu drobného tovaru. Po čase sa spojil s Maďarom Johnom Saundersom a založili obchodný gigant, spoločnosť Westfield.

Aj keď už Saunders nestojí po Lowyho boku, impérium Filakovčana stojí na pevných základoch. V Spojených štátoch, Veľkej Británii, Austrálii a na Novom Zélande doň patrí stotridsať nákupných centier. S ich riadením otcovi pomáhajú traja synovia, David, Peter a Steven.

Napriek tomu, že podľa niektorých zdrojov biznismen disponuje portfóliom v hodnote až 33 miliárd dolárov, netlačí peniaze do pančuchy. Ako predseda Austrálskej futbalovej federácie postavil tamajší futbal na nohy. Založil aj Lowyho inštitút medzinárodnej politiky. Spolu s manželkou žije vo svojej rezidencii v Sydney.

Po rodine Lowyovcov nenájdete vo Filakove takmer žiadne stopy. Ich dom, v ktorom mali železiarstvo a predávali aj výrobky z miestnej smaltovne, nahradil supermarket. Pamätníci si však na dom pamätajú, nazývali ho Lowyho roh. „Mal nádherný dvor, kde sme hrávali divadlo,“ hovorí dôchodkyňa Terézia Kamenská (72). Najčastejšie sa hrávala práve s najmladším Poldim. „Boli sme rovesníci. Jeho starší bratia Alexander a Frank boli od nás najmenej o šesť

rokov starší. Na nich si spomínam len matne,“ hovorí pamätníčka. Nezabudla na macesové torty, ktoré im ponúkala ich mama. „Lowyovci boli priateľská a otvorená rodina,“ dodáva.

Aj keď natrvalo opustili toto južanské mesto, na svoje rodné korene nezabudli. „V roku 1994 sa na mňa nakontakovali s tým, že chcu zrekonštruovať miestny židovský cintorín,“ hovorí exprimátor Filakova Ľudovít Feyes. A podarilo sa! „Opravu sme dokončili o štyri roky neskôr,“ dodáva exprimátor, ktorý je s nimi stále v kontakte. „Raz do roka prichádzajú do mesta na návštevu,“ prezrádza Ľ. Feyes. V zbierkach Hradného múzea sa zachoval popolník, ktorý rodina Lowyovcov vydala zrejme ako prezentačný predmet. (si)

V *Trenčianskych Tepliciach* a v *Trenčíne* prebehol v druhej polovici júna sedemnásty ročník ART film festivalu. Počtom rokov svojej existencie prekročil na Slovensku trvanie podobných projektov, stal sa v rámci Slovenska, popri Bratislavskom medzinárodnom filmovom festivale, najvýznamnejším filmovým festivalom; i keď je iný ako keď sa začínalo v roku 1993. Vytvára otázky a prirovnania. Nemusím ísť ďaleko. V roku 1937 vznikol v *Trenčianskych Tepliciach* prvý Európsky festival komornej hudby, prežil vojnové roky, v päťdesiatych rokoch privítal aj také telesá ako *Moskovská filharmónia*, účinkovanie *Slovenskej filharmónie* či *Slovenského národného divadla*. Aj keď to bolo v stiesnených pomeroch, často tam hrávali osobnosti ako *Svjatoslav Richter* či *David Oistrach*. A to nespomínam ďalších skvelých instrumentalistov alebo vokalistov z *Československa* a iných krajín. Dnes síce *Hudobné leto* ešte existuje, ale zďaleka sa nedá prirovnať k niekdajším festivalom. A to nesúvisí s momentálne prebiehajúcou celosvetovou hospodárskou krízou. Ten stav sa vlečie dlhšie a ide tu o postoj financovania kultúry všetkými vládnymi garnitúrami, ktoré na Slovensku boli od roku 1993.

A ako je to s filmovým festivalom?

V niektorom smere pokračuje v zabehnutej tradícii, v inom je nový. Stretli sme sa so starými známymi tvármi - Milanom Lasicom ako prezidentom festivalu a Petrom Hledíkom, ktorý stál už pri zrode festivalu v roku 1993 a dnes je jeho viceprezidentom.

Inovovaný Art film festival sa stal štandardným vyprofilovaným festivalom, aké prebiehajú aj v iných krajinách. Pôvodná špecializácia na umelecké filmy, krátke dokumenty a animované filmy o umení, podľa názoru jeho programového riaditeľa Petra Nágela, nemá na Slovensku nárok na masové prijatie.

Preto prvoradá zámerného ART Film Festu je predstaviť výber z mozaiky súčasnej svetovej kinematografie v tematickej, druhej a žánrovej rôznorodosti. A zároveň pripomenúť nestarnúce a legendárne snímky filmovej histórie, akcentovať domácu národnú tvorbu a všimnúť si aj významné osobnosti a spoločensko-dejinné udalosti, nevyhnutnú konfrontáciu názorov zúčastnených tvorcov s reakciami prítomného audítoria, vytvoriť jedinečný a autentický priestor aj pre interakciu medzi zahraničnými a domácimi profesionálmi. Festival by chcel byť otvoreným podujatím v pravom zmysle slova. Rovnoco s profesionálnymi dielami predstaviť aj práce študentov, ktoré vznikli na umeleckých školách.

Mnohé z toho sa podarilo. Festival v prvom rade robia hviezdy a návštevníci.

V tomto smere sa to organizátorom festivalu podarilo. Cenu *Hercova misia*, udelenú hereckej osobnosti za mimoriadny prínos v oblasti hereckého filmového umenia, spojenú s tabuľkou na *Moste slávy*, získal britský herec Jeromy Irons. Predstavitel romantických milencov a smutných intelektuálov na tlačovej besede spomínal, že je už tretikrát na Slovensku. Z jednej svojej návštevy si priniesol heligónku, na ktorú si rád, ale len sám pre seba, hrá. Pri beznádejne zaplnenom stanovom kine *Tatra-banka* uviedol nielen film *Swanová láska*, ale aj film *Príliš dokonalá podoba*. Navyše spolu s režisérom Cory Taylorom predstavili výnimočný americký dokument *Moc bezmocných* o československej nežnej revolúcii 1989, ku ktorému nahovoril komentár práve Jeromy Irons.

Vojtech Čelko

Druhým hercom, ktorý bol poctený tabuľkou na *Moste slávy* bol Jaromír Hanzlík, ktorý si na festival vyhradil celý týždeň. S obdivom sa vyslovil o festivale, na ktorom sa za tie roky zúčastnili mnohé významné osobnosti domácej a svetovej kinematografie. Jaromír Hanzlík predstavil film *Kočár do Vídně*, ktorý sa krátko po uvedení do kín stal na desaťročia trezorovým filmom. Predbehol svoju dobu v pohľade na česko-nemecké vzťahy a na odboj, ale výkony jeho predstaviteľov (Jaromír Hanzlík si zahrál postavu zúfaleho nemeckého vojačika a jeho partnerkou bola Iva Janžurová) aj po štyridsiatich rokoch ukazujú, že tento komorný psychologický príbeh autorskej dvojice Karla Kachyňa a Jana Procházku patrí medzi rodinné striebro československej kinematografie.

Druhé udeľované ocenenie, *Cena Zlatá kamera*, domácim a zahraničným filmovým profesionálom najrôznejších povolání za dlhodobý a umelecky významný prínos pre európsku a svetovú kinematografiu, prevzal taliansky režisér, tvorca takmer štyridsiatich filmov, Ettore Scola. Pri uvedení svojho filmu *Tančiareň*, ktorý poznáme aj z divadelnej podoby (dodnes sa na Slovensku uvádza s dnes už osemdesiatpäťročným Ladislavom Chudíkom, v Prahe sme ho mali možnosť vidieť aj v podaní

budapeštianskeho Víg Szinházu) povedal, že bol inšpirovaný predmestským ochotníckym súborom v Paríži a tanečný príbeh potom do filmovej verzie dotvoril. Na tlačovej besede Ettore Scola hovoril aj svojich iných filmoch, medzi inými aj o slávnom filme premietanom u nás, *Zvláštny deň*, s Marcelom Mastroianim a Sophiou

Lorenovou. Na otázku, čo ho motivovalo nakrútiť tento film, či to bola literárna predloha, alebo niečo iné, povedal, že to bol vlastný zážitok osemročného chlapca, ktorý príbeh v ten deň zažil so svojím otcom. Domácu

Festival...

ustráchanú ženu videl v postave vlastnej matky, ktorá sa iste v deň Hitlerovej návštevy Ríma nestretla s mužským protagonistom filmu, ale príbeh dotvára pohľad na Taliansko v období Mussoliniho fašistickej vlády. Preto si zapamätal ten deň, lebo vtedy bola podpísaná dohoda, na základe ktorej neskôr Taliansko vstúpilo po boku nacistického Nemecka do druhej svetovej vojny. Ettore

SNÍMKY: AUTOR

JEREMY IRONS

STEVE McQUEEN

Scola hovoril o tom, že taliansky film bol vždy bohatý na témy a autorov, ale v súčasnosti v krajine panujú škandály, deje sa veľa smutných vecí, z ktorých sa dajú čerpať podnety a nakrúcať filmy, ale pokiaľ Berlusconi drží v rukách masovokomunikačné aj vzdelávacie prostriedky nebude viac nakrúcať filmy. Pre Scolu musí mať film morálny podnet a v prípade nakrútenia snímky za Berlusconiho peniaze by sa to pričilo jeho morálke.

Ďalšiu Zlatú kameru získala režisérka Věra Chytilová, ktorá ako vždy dokázala so šarmom nazývať veci pravým menom. Rozprávala o svojich problémoch so stránicou mocou pri povolení jej už nakrútených filmov za niekdajšieho režimu. Hýrila sarkazmom a vtipom, ale zároveň poukázala aj na neduhy a rozporuplnosť dneška. Uviedla film *Kopytem sem, kopytem tam*.

Poctu „svojmu režisérovi“ Petrovi Weiglvi k jeho čerstvým sedemdesiatinám pripravili Magda Vášáryová, Milan Kňažko, Kamila Magalová, Ivan Palúch. Pridali sa aj ďalší prítomní slovenskí spolupracovníci - kostymér Milan Čorba, kameraman Jozef Šimončič a hudobný režisér Leoš Komárek. Od „svojich“ slovenských hercov dostal oslávenec jedličku v kvetináčik, vyzdobenú ich fotografiami v plastických obaloch. Magda Vášáryová povedala, že všetky diela, ktoré kedysi Petr Weigl zrežiroval, natočil či ovplyvnil, zostanú v zlatom fonde nielen československej, českej, ale aj európskej kinematografie, či už išlo o melodrámy, opery, alebo balet. Petr Weigl spomínal na svoje pobyty v Tatrách, na slovenských hercov, ku ktorým patril aj zosnulý Michal Dočolomanský. Dnes už nefilmuje, voľný čas trávi

čítaním, premietaním, spomienkami, ale sám žiadne spomienky napísať nehodlá. Vyšla jeho biografica, ktorá obsahuje aj spomienkové texty.

Osobne prišli svoj film do Trenčianskych Teplíc a Trenčína uviesť aj režiséri súťažných filmov Peter Strickland k filmu *Katalin Varga*, Umberto Pasolini k filmu *Mačan*, Tomáš Řehorek a jeho producent český herec Karel Roden k filmu *Proměny*. S divákmi po premietaní diskutoval Jan Novák, americký spisovateľ českého pôvodu, ktorý na Art Film Feste uviedol nový dokument, nakrútený so svojim synom Adamom Novákom *Občan Havel přikuluje*, čo je genéza vzniku Havlovej hry *Audience*. Veľmi vtipné a vydarené.

Filmový festival mal programovo viacero sekcií: Európske zákutia, Okolo sveta, To najlepšie z komédie, Kultové filmy, Láska a anarchia, Americké tanečné filmy osemdesiatych rokov, tie uvádzal choreograf Ján Ďurovík, Slovenskú sezónu. Predsedom poroty bol český divadelný, filmový režisér a herec Jan Kačer, členmi, okrem iných, aj maďarská, u nás z inscenácií v Národnom divadle známa herečka a režisérka Enikő Eszényi, speváčka, herečka a cestovateľka Dorothea Nvotová.

Spomedzi pätnástich súťažných snímok sa víťazným filmom stal britský film *Hlad* režiséra Stevea Mc Queena, ktorý na vlnajšom festivale v Cannes získal cenu za najlepší debut, Zlatú kameru. Z Art Film Festu si odniesol cenu *Modrý anjel* a pätnásťtisíc euro. Snímka *Hlad* si na konto pripísala aj ďalšiu cenu. *Modrého anjela* za najlepší mužský výkon s finančnou prémieu 2 500 euro získal hlavný predstaviteľ *Hladu* herec Michael Fassbender z Veľkej Británie. Ocenenie *Modrý anjel* za najlepšiu réžiu, spojené s finančnou prémieu päťtisíc euro, získala snímka režiséra Warwicka Thorntona *Samson a Dalila*, austrálsky film, ktorý tento rok ocenili ako najlepší debut Zlatou kamerou v Cannes. *Modrého anjela* za najlepší ženský herecký výkon s finančnou prémieu 2 500 euro si odniesla kazašská herečka Nesipkul Omarbekova, ktorá stvárnila hlavnú úlohu vo filme *Prírodná tanečníčka*.

Špeciálne uznanie poroty získala kórejská snímka *Hora bez stromov* od režisérky So Yong Kim.

Jedinou snímku, ktorý mal popri silnom sociálnom podtexte aj humorný nádych, bol srílanský film *Mačan*, na ktorom sa podieľali taliansky a nemecký producent. Získali ocenenie primátora mesta Trenčín.

V sekcii Okolo sveta si festivaloví návštevníci mohli pozrieť na Oscara nominovaného *Wrestlera* režiséra Aronofského, s ktorým sa na herecký piedestál navrátil Mickey Rourke. Na jeho margo povedal Jeromy Irons, že patrí do skupiny amerických hercov, ktorí úspešne dokážu pracovať na svojom sebazničení. Premietali sa aj filmové portréty Georgea Busha, Che Geuvaru a Mikea Tysona. V sekcii Európske zákutia návštevníci videli aj najnovšie spracovanie legendy o čachtickej panej Alžbete Báthory. Snímku *Grófka* nakrútila a spodobnila francúzska herečka a režisérka Julie Delpy. Kultové filmy ponúkali snímky, ktoré tvorili históriu filmu. Sekcia Láska a anarchia zase mapovala najsúčasnějšíe trendy nezávislého európskeho, amerického i ázijského filmu.

Záverečný film festivalu sa stal neplánovane aj spomienkovou pietou za Michaela Jacksona. Uviedli *Moonwalkera*.

Popri filmových programoch boli aj dva koncerty, ktoré sa odohrali v Trenčíne pod holým nebom. Obidve kapely boli z Českej republiky. Prvá - Bratia Ebenovci, ktorých lídrom je známy moderátor a herec Marek Eben, a druhá - kapela Kryštof na čele s Richardom Krajčom. Vo festivalovej kaviarni v Trenčianskych Tepliciach hudobník Oskar Rózsa uviedol speváčku Janu Kirschnera a skupinu Fragile či Marcela Palondera.

Podľa informácií tlačového strediska ART film Festival celkovo navštívilo vrátane sprievodných podujatí 31 281 návštevníkov. Dobrým marketingovým ťahom pre mladých ľudí do dvadsaťšesť rokov bola možnosť získať Cinemapas zadarmo, pokiaľ sa prihlásia do určitého termínu. Tiež telocvičňa pre „batôžkárov“ bola zadarmo. Takéto informácie sa rýchlo rozšíria a pokiaľ to zostane rovnaké aj v budúcom roku, určite sa bude počet návštevníkov zvyšovať.

Čo sa týka obsahovej a spoločenskej stránky, hodnotím sedemnásty ročník ART film festivalu ako úspešný. Napriek tomu by sa mali jeho organizátori zamýšľať ako dostať jeden z dvoch slovenských filmových festivalov do skupiny A - filmových festivalov. Ale na to treba splniť niektoré podmienky. Pokiaľ nebude v Trenčianskych Tepliciach vybudovaná vhodná infraštruktúra, aspoň jeden štvorhviezdičkový hotel, pokiaľ sa nebude venovať pozornosť účasti zahraničných novinárov a pokiaľ budú existovať žabomyšie vojny v mestečku, ktoré návštevník festivalu nechápe, tak nič takého nebude možné. Napríklad vznikol umelý Most slávy cez neexistujúcu riečku v kúpeľnom parku napriek tomu, že na Moste slávy je dost priestoru na umiestňovanie tabuliek pre poctených cenou Hercova misia. Nie tak ďaleko od Trenčianskych Teplíc i Trenčína je mestečko Bytča. Otdiaľ pochádzal slovenský politik Martin Mičura, ktorý bol v medzivojnovom období aj ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska a predstaviteľom Československej strany lidovej na Slovensku. Traduje sa o ňom, že na predvolebnom zhromaždení v jednej slovenskej obci povedal, že ak bude zvolený poslancom, postará sa o to, aby v obci vybudovali most cez riečku. Na výkrik z radov účastníkov predvolebného zhromaždenia, že v obci riečka nie je, povedal: „Keď budem zvolený, bude i most i riečka!“ Že by sa v Trenčianskych Tepliciach tým inšpirovali?

Na Kysuciach majú od soboty unikát - v Starej Bystrici odhalili prvý orloj na Slovensku. Ide o dielo akademického sochára Viliama Loviška, akademickej sochárky Marcely Loviškovej a architekta Ivana Jarinu. Umiestnili ho na priečelí Domu kultúry na Rínku sv. Michala.

Prvý slovenský orloj

„Je to unikát, na ktorý sme hrdí, naše námestie dostalo záverečnú čerešničku na torte,“ povedal starosta obce Ján Podmanický. „Orlojom chceme pozdvihnúť cestovný ruch v obci a na celom severozápadnom Slovensku,“ dodal. Podľa neho tiež unikát rozšíri a podporí v ľuďoch povedomie o slovenskej histórii a jej osobnostiach. „Je to symbol, ktorý ukáže mládeži, ako funguje pohyb slnka, mesiaca,“ uviedol.

Najväčšia drevená socha na Slovensku predstavuje sediacu Madonu, Sedembolestnú Pannu Máriu, patrónku Slovenska. Vo výklenkoch orloja je umiestnených šesť bronzových plastiek - knieža Pribina, kráľ Svätopluk, kodifikátor slovenského jazyka Anton Bernolák a Ľudovít Štúr a Milan Rastislav Štefánik a Andrej Hlinka.

V okienku orloja sa bude promenádovať sedem apoštolov z topolového dreva, osudy ktorých boli spojené aj s dnešným územím Slovenska. Ľudový rezbár Peter Kunik z Tvrdošína tak vytvoril napríklad podobizne vierozvestcov Cyrila a Metoda.

Vo vežičke orloja sú umiestnené aj dva zvony. Jeden zvon odbíja čas, druhý zvon vytvára zvukovú kulisu počas promenády apoštolov. Odbíjaci zvon (cimbál) nesie názov Svätý Juraj a text: „Slovenský orloj Stará Bystrica R. P. 2009.“ Zvon dal odliť žilinský župan Juraj Blanár. Druhý zvon nesie názov Riečnická Madona a text: „Na pamiatku zatopených obcí Riečnica a Harvelka dal odliť nitriansky biskup Viliam Judák.“ Tento zvon má vyobrazený emblém Panny Márie z obrazu na hlavnom oltári riečnického kostola, ktorý sa jediný zachoval pred zatopením. Pod orlojom vytvorili umelecké informačné centrum. Odhalenie orloja je súčasťou osláv zvrchovanosti v obci.

Na orloji sa podieľali aj českí technici. Pražská firma totiž dodala astroláb, teda ciferník s astronomickými údajmi. Obdobné zariadenie podľa zástupcov samosprávy v Starej Bystrici na Slovensku doposiaľ nebolo.

„Srdcom orloja je astroláb, ktorý robí zo Slovenského orloja v Starej Bystrici jediný a prvý orloj na Slovensku. Bez astrolábu nemôže byť orloj orlojom,“ upozornili predstavitelia obce.

Farby hlavnej dosky astrolábu symbolizujú jednotlivé fázy dňa - červená úsvit, bledomodrá deň, čierna noc. Doska je rozdelená aj zlatými lemovkami, ktoré označujú rovník, obratník raka, obratník kozorožca a takzvaný miestny poludník. Ten ukazuje, kedy je slnko najvyššie na oblohe nad Starou Bystricou.

Astroláb tiež znázorňuje polohu mesiaca na oblohe, jeho fázy a polohu slnka v znamení zverokruhu. Na vonkajšom okraji nechýba kalendárna doska s 366 dielikmi. Každý deň sa otočí o jeden diel. Významné slovenské sviatky a pamätné dni sú na kalendárnej doske označené červenou hviezdíčkou. Pražská firma Spel, ktorá astroláb vyrobila, upozornila, že technickú časť zariadenia riadi počítač. Kysucký orloj vraj bude presnejší než pražský.

Orloj v strede Starej Bystrice vyšiel na približne štyri milióny korún (takmer 133 000 eur). Značnú časť peňazí sa podľa zástupcov obecného úradu podarilo získať od sponzorov.

(si)

Epochálne míľniky Smetanovej Litomyšle

Nepochybne spravodlivým úsilím mnohých významných miest a jedinečných historických alebo umeleckých pamiatok u nás je pýšiť sa objektmi alebo udalosťami, ktoré ich povyšujú nad európsky alebo svetový stupeň vzdelanosti a krásy. S týmto meradlom sa v súčasnosti často nezodpovedne plytvá a hazarduje. Do hodnotovej krásy a spanilosti už dávna minulosť právom povýšila stavebnú vzácnosť a duchovnú jedinečnosť Litomyšle, ktoré spečatili hudobné a umelecké slávnosti, ktoré vyústili do pojmu Smetanova Litomyšl.

Rok čo rok sa tieto slávnosti rozrastajú do bohatšieho rámca a pestrejšej skladby. Tak ako práve úspešne skončená medzinárodná hudobná prehliadka Europa musicalis, zahŕňajúca 25 hudobných vystúpení na vysokej úrovni. Smetanovo rodné mesto od roku 1949 právom vybuďovalo závideniahodnú tradíciu, ktorá ho medzi európskymi kultúrnymi klenotmi šľachtí práve teraz, keď kultúra prichádza na rad medzi vybranými kultúrnymi centrami zjednotených národov. V tomto permanentnom úsilí treba pokračovať s cielavedomou a osobitnou dramaturgiou, ktorá musí zahŕňať zvlášť a neopakovateľné prvky každej krajiny, ktoré pripomínajú i priebeh tohtoročného ročníka slávností.

Správne je, že terajšie perspektívy slávností v Litomyšli v reminiscenciách pamätajú na mnohoročnú osvedčenú spoluprácu českých, moravských a slovenských umelcov, ktorá bola základom vzájomného prelínania umeleckých, literárnych a hudobných hodnôt, ovplyvňovala i výtvarnú činnosť, voľbu tém a rast poznatkov a skúseností.

Nielen Praha, ale aj Bratislava boli priekopníkmi operných a koncertných produkcií pod širým nebom a v neskoršie vybudovanom átriu na zámokom

nádvorí. Slovenskému národnému divadlu z Bratislavy dokonca prináleží prielom v tradícii host'ovania v Litomyšli v roku 1955; bola to prvá zahraničná inscenácia Suchoňova „Svätopluka“ ako náprotivku Smetanovej „Libuše“, triu Beňačková, Dvorský, Haken v „Predanej neveste“ v roku 1979, a tak ďalej.

Smetanova Litomyšl je dnes označovaná ako československý Salzburg v klasickej českej opere modernej doby.

(jv)

Tentoraz je v tajničke citát Honoré de Balzaca. Riešenie pošlite do konca mesiaca na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovaní riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.

Tajnička v júnovom čísle ukrývala citát od spisovateľa Stephen Leacocka: „Pri pive sa až človek cíti, ako by sa mal cítiť pred pivom.“

Knihy vyhrávajú: Miroslav Jaso z Kladna, Michal Řehák z Prahy 5 a Eva Nedvěďová z Prahy 4. Srdečne blahoželáme!

 RUSKÉ MESTO SÍDLO V INDIÍ VZALI DO ZAJATIA 1. ČASŤ TAJNICKY ŽENSKÉ MENO (30.1.) VLASTNÍŤ					
HORSKÁ OSADA ZEMEGULA ROVNOVÁHA (KNIŽ.)					
ŠTÁT V USA KOKTÁŤ KVAŠENIE					
POMÓCKY: ALAND, INDOL, IBON, ALLAT, SJAN, SIMAKOB, ALDERAMIN, ASUS, KUM ZBOR ŠTATISTOV HLODANÍM OBHRÝZOL NIŽŠIA MATEMATIKA OBSAH DRAHEHO KOVU V MINCIACH ROBIĽA ZNAČKA (SKR) ZVÁZOK (SKR) VYJADRENIE NAJVIŠŠEJ KVALITY SOC KYSELINY (CHLOROVODÍKOVEJ) ... PAULO (BRAZILIA) SÍDLO V NIGÉRII TICHŤ (HOVOR) LAW LIBRARY (SKR) ZAKRIVENO POČÚŤ (HOVOR) DRAVÝ VTÁK PROTIKLAD RÁDIUM (ZN.) 4. ČASŤ TAJNICKY MAJÚCA CHUŤ AKO SOL INŠTINKT BIL (EXPR.) VÁČŠÍ ODBORNÝ ČLÁNOK ZHORŠENÁ SITUÁCIA ZATYKAČ (ZASTAR.) SILNÁ VOŇA TLAPA (ZDROB.) PRÁŠK ČASŤ OBLIA NAPIŠ NA STROJI ZVIERA PO MAĎARSKY PODSTIELAL ACCESS POINT (SKR) NEJAKO, DAJAKO VÝRBA PO ČESKY HRANA OTEC (ZAST. HOVOR) PRUDKO VYLETUVALA RIEKA - RUSKO VZŤAH ZAČO, NAČO AMERICKÝ LIBRETISTA MOL KORZIKY OSTROV - FRANCÚZSKO ČASŤ CELKU, DIEĽ MREŽKA V PEČI HNEV, ZLOŠŤ (EXPR.) OSOBNÉ ZÁMENO BANGLADÉŠ - OLYMPIJSKÁ SKR OBEC PRI LEVICIACH HOLMIUM (ZN.) STARŠÍ (SKR) ÁŽUSKÝ HULMAN HLINÍK (ZN.) VÝROBCA PC DOSIEK MESTO V ŠPANIELSKU ČASŤ RASTLINY HVIEZDA V SÚHVEZDI CEFEUS					
HROMADA ZVÁZOK (SKR)					
ZOHOL, SKRIVIL VYJADRENIE NAJVIŠŠEJ KVALITY SOC KYSELINY (CHLOROVODÍKOVEJ)					
MLČANLIVEC (POET.) ... PAULO (BRAZILIA) SÍDLO V NIGÉRII					
VYLUČOVALI POT TICHŤ (HOVOR) LAW LIBRARY (SKR)					
ADYGEJČINA (KÓD JAZYKA) ZAKRIVENO POČÚŤ (HOVOR)					
RÁDIUM (ZN.) DRAVÝ VTÁK PROTIKLAD					
4. ČASŤ TAJNICKY PREJAV NESÚHLASU NEPRIAME OBRAZNE POMEŇOVANIE					
 MAJÚCA CHUŤ AKO SOL INŠTINKT BIL (EXPR.) VÁČŠÍ ODBORNÝ ČLÁNOK ZHORŠENÁ SITUÁCIA ZATYKAČ (ZASTAR.)					
LESKLÝ NÁTER SILNÁ VOŇA TLAPA (ZDROB.)					
ARZÉN (ZN.) PRÁŠK ČASŤ OBLIA ZVRATNÉ ZÁMENO RIEKA - TURECKO KRYHA, PO ČESKY					
NAPIŠ NA STROJI NESPLNIL OČAKÁVANIE NA 1. MIESTE					
ZVIERA PO MAĎARSKY OTEC (ZAST. HOVOR) PRUDKO VYLETUVALA					
 PODSTIELAL ACCESS POINT (SKR) NEJAKO, DAJAKO VÝRBA PO ČESKY HRANA RIEKA - RUSKO VZŤAH					
3. ČASŤ TAJNICKY ZAČO, NAČO AMERICKÝ LIBRETISTA					
MOL KORZIKY OSTROV - FRANCÚZSKO ČASŤ CELKU, DIEĽ MREŽKA V PEČI HNEV, ZLOŠŤ (EXPR.)					
OBEC PRI LEVICIACH HOLMIUM (ZN.) STARŠÍ (SKR) ÁŽUSKÝ HULMAN HLINÍK (ZN.)					
VÝROBCA PC DOSIEK MESTO V ŠPANIELSKU					
ČASŤ RASTLINY HVIEZDA V SÚHVEZDI CEFEUS					

Traja Slováci v „rokoch šesťdesiatych“

Česká televízia na svojej dvojke vysiela v sobotu o 20 hodine tematicky zaujímavý 26-dielny seriál o československej kinematografii pod spoločným názvom „Zlatá šedesátá“ a v sobotu 11. júla to bola už 24. časť. Od začiatku leta je relácia venovaná trom slovenským filmovým tvorcom - režisérom Jurajovi Jakubiskovi a Dušanovi Hanákovi a kameramanovi Igorovi Lutherovi. Žánrovo je každá z týchto 60-minútoviek spracovaná ako pásmo založené na monologickom rozprávaní (spomienkach uvedených tvorcov) a ukážkach z nimi pripravovaných filmov.

Ako prvá v poradí sa vysiela relácia o kameramanovi (renomovanom nielen v našej republike) Igorovi Lutherovi. Už ako školák nahrával na osmičku všetko, čo ho zaujalo a raz mu vybuchol film aj s kuchyňou. Keď šiel potom po maturite na prijímačky, už dobre vedel, čo je to kamera, no skúšky nezložil. Zamestnal sa teda v práve začínajúcej televízii, tam „dostal remeslo do krvi“. Ako poslucháč FAMU mal potom už svoj vlastný štýl v práci a vyznával, že „...kamera a oko jedno sú“. Stála inšpiráciu mu poskytovala Věra Chytilová a Juraj Jakubisko. Pri filme ho tešilo, že tam si môže viac dovoliť ako v televízii, že nemá nad sebou onú prísnu kontrolu obrazovky. Jeho režiséri o ňom zvykli hovoriť, že filmovú kameru provokuje. Keď v roku 1968 vtrhli Rusi do Československa, vrátil sa z pracovného pobytu v USA, aby mohol pomáhať svojej vlasti. Má rád režisérov, ktorí od neho vyžadujú nové tvorivé nápady.

Juraj Jakubisko si na začiatku svojho rozprávania spomínal na detstvo, keď rád všetko, čo videl, maľoval, ale túžil stať sa kameramanom. No študovať ho nevzali. Šiel teda na réžiu, tam bol najlepší. Bol šťastný, keď mohol spolupracovať s Otakarom Vávrom, vysoko uznával jeho umenie. O situácii v šesťdesiatom ôsmom roku nakrútil film (už farebný) „Čakanie na Godota“. V posledných rokoch si scenáre aj sám píše a nakrúca ich rovnako v Čechách ako i na Slovensku. Podľa neho boli filmy vtedy témou i obrazom zaujímavejšie, nápaditejšie než sú dnes. „Dovidenia v pekle, priatelia“ dokončoval až po dvadsiatich rokoch - ani zostrih mu cenzúra nedovolila vysielať. Je mu ľúto, že mladí filmári objavujú to, čo on a jeho rovesníci objavili pred 40 rokmi.

Najpútavejšia a azda aj najpodnetnejšia bola relácia ČTV o práci slovenského filmového režiséra Dušana Hanáka vysielať 11. júla. Na jej zaujímavosti neubralo ani to, že z jeho spomienok na ranú mladosť sa divák dozvedel iba to, že u neho ako u školáka vyvolával záchvaty smiechu verejne prejavovaný smútok učiteľiek nad úmrtím dvoch významných veľikášov v roku 1953. Veľmi prísne skúšky na záver štúdia na vysokej škole zložili vtedy iba štyria študenti - on mal dobré nápady. Prvým jeho filmom bol „Alcron“. Už ako študent veľmi obdivoval prácu Jana Wericha, mal k nemu blízko - až tak, že mu chodil s kamarátom okopávať do záhrady. Všade bral so sebou zápisník, rád poznával vždy nových ľudí, s obľubou najmä tých, čo nemajú rodinu ani domov - chcel poznať ich život a preto aj s nimi nejaký čas žil. Najradšej si písal scenáre sám - vždy na základe nejakej poviedky opisujúcej skutočnú udalosť a pre konkrétnych hercov. (Mal vytipovanú tvorbu Jána Johanidesa.) Takým bol napríklad film „322“, ktorý sa vysielať hneď po tejto hodinovke na ČTV 2. Vyznáva pravidlo, že každý film by mal reagovať na páliivé otázky spoločnosti a pomáhať jej ich riešiť.

Keďže spomínané programy o práci s filmom sú určené pre archív Českej televízie (a verejnoprávnej to i patrí), azda si mal dať režisér pri záverečnom spracovaní viac záležať na ich celkovej kvalite a nestavať sa ležérne napríklad k výberu pozadia pre toho, kto tu má hlavné slovo. Viac bolo potrebné aj pamätať na rozprávača - nie každý z nich mal preň talent, niektorý hovorí i dosť nezrozumiteľne. A ešte poznámka: ten, kto tvorí titulky a podtitulky do programových časopisov, sa mal azda viac zamýšľať nad podtitulkom - robí diemy, akoby hodnotil iba tú jednu osobu, o ktorej je reč a ktorá je v časopise i na fotografii.

Jolana Kolníková

Vydavateľstvá **MAC**
spol. s r.o.

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimac.cz

Nabízí

• zajištění

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa predplatiteľského kmene,
distribúcie predplatiteľom
pro periodika i knižní publikace

• vlastní produkce

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.vydavatelstvimac.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.
Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč
(na Slovensku 10 Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za september 2009 až december 2009
zaplatíte 4 x 0,6 € = 2,4 €

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľstvá MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 8/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvá MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokúšová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuba Svárová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribúteri
Výchádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 8. 2009

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Ľubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytka, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokúšová, Gabriela Vránová

Nevieme ako sa to mohlo stať, ale pozabudli sme si pripomenúť storočnicu jednej z najvýznamnejších slovenských tvorcov - Ester Šimerovej. Poznala som ju osobne, priatelili sme sa, v jej dome v Liptovskom Mikuláši som „prediskutovala“ veľa víkendov, keď Dr. Martinček varil čaj a „obsluhoval“ nás, aby sme sa mohli rozprávať. Vždy som hovorila, že to pre mňa bola ďalšia univerzita. Tu som stretla P. Eluarda, J. Préverta a ďalších predstaviteľov francúzskej literárnej, ale aj výtvarnej avantgardy (Gris, Lurçat a iných). Bola to silná osobnosť s veľmi milým vystupovaním a encyklopedickými znalosťami z oblasti literatúry, hudby, divadla a výtvarného umenia.

Storočnica

Kultová maliarka slovenskej avantgardy, pôvodom Bratislavčanka, po maturite na dievčenskom gymnáziu odišla roku 1927 študovať maliarstvo do Paríža. Prvé dva roky strávila na Académie Julian (1927-29). Tradičné akademické vzdelanie ju však neuspokojovalo. Roku 1929 prestúpila na Académie moderne, do školy Alexandry Exterovej, ktorá vyučovala modernú kompozíciu. Učiteľmi - vtedy ešte Fridrikovej - boli aj F. Léger, L. Marcoussis, A. Otenfant. Po roku štúdia prešla k Exterovej celkom ako jej súkromná žiačka (1930-31). V tomto období už vystavovala v Prahe a bola prijatá za členku Umeleckej besedy. V roku 1932 sa presťahovala do Bratislavy, bola členkou Umeleckej besedy slovenskej. V tom istom roku sa vydala za MUDr. Šimera. V roku 1939-43 žila v Plzni, ktorá v jej životopise znamená zakázanú výstavu ako „zvrhlé umenie“. V roku 1943 bol jej manžel popravený, preto sa v roku 1945 vrátila do Bratislavy. V roku 1946 vstúpila do Skupiny výtvarných umelcov 29. augusta, stala sa predsedníčkou Bloku slovenských výtvarníkov. V roku 1951 sa vydala za JUDr. Martina Martinčeka, presťahovala do Liptovského Mikuláša, kde v roku 2005 zomrela.

Vo svojej ranej tvorbe vychádzala z podnetov Parížskej školy, predovšetkým neskorého kubizmu. V tomto období maľovala zátišia (1932 - Hrozno). Neskôr má na jej námety a maliarsku kompozíciu vplyv domáca tradícia (1935 - Vtáci nad horami). V krajinomalbe sa venovala okoliu Rajca, Banskej Bystrice a Liptova. Venovala sa komornej a monumentálnej malbe (vitráže pre zámok v Topolčiankach), malbe na porcelán, scénografickým návrhom, designu nábytku, fotografii. Stručne možno povedať, že Šimerovej prínos zmysluplne a zároveň nezastupiteľne prepojil G. Mallého a M. Galandu s maliarstvom nasledujúceho prúdu slovenskej malby druhej svetovej vojny, predovšetkým s L. Gudernom.

Jej tvorba je zastúpená v zbierkach SNG Bratislavy, Galérie mesta Bratislavy, Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, OG v Dolnom Kubíne a v mnohých súkromných galériách a zbierkach.

Už od roku 1931 často samostatne vystavovala najmä v Prahe, Bratislave a v Brne. Neskôr vystavovala vo Varšave, Paríži, Mexiku, ... Zúčastnila sa na viac ako 100 kolektívnych výstavách (Paríž, New York, Praha, Mexiko City, Košice, Den Haag, a i.)

Obdržala mnohé vyznamenania a ocenenia, napríklad Cenu Martina Benku (1992), v roku 1991 Rad T. G. Masaryka IV. triedy v Prahe. Od roku 1966 bola zaslúžilou umelkyňou.

Čo dodať? Som šťastná, že som ju poznala, že som mohla o nej publikovať (vždy trvala na autorizácii textu). Je mi ľúto, že už nikdy nezatelefonuje: „Jiříno, urobte makovú štrúdlu a pridte v sobotu na celodenný čaj.“

Jiřina Divácká

